

Styrkelse af det gode håndværk - Ideer og forslag

Rapport afgivet af Udvalget til sikring af håndværk December 1998

1. Indledning
 2. Håndværket som en del af fremtiden
 3. Forslag til styrkelse af håndværk
 4. Fagbeskrivelse af en række håndværksfag med tilknytning til bygningskultur og bygningsrestaurering
 5. Sammenfatning af udvalgets ideer og forslag
- Bilag 1: Udvalgets nedsættelse og sammensætning
Bilag 2: Udvalgets kommissorium
Bilag 3: Liste over videntcentre om håndværk og byggeri
Bilag 4: Raadvadcentrets aktiviteter (fodnote 3)
Bilag 5: Undersøgelse af behovet for viden om håndværk
Bilag 6: Oversigt over støttemuligheder for uddannelse i de små fag
Bilag 7: Kort gennemgang af arkitekt- og ingeniøruddannelserne
- Kolofon

Resume

Kulturministeren og miljø- og energiministerens nedsatte den 12. december 1997 udvalget til sikring af traditionelle håndværk. Udvalget fremlægger med denne rapport forslag og ideer til at styrke håndværket.

Udvalget finder, at efterspørgslen efter håndværksydelser og håndværksprodukter skal styrkes. Det kan ske ved at dokumentere og synliggøre de fordele, håndværksprægede byggeløsninger indeholder. Som en del heraf er der brug for forskning.

Markedsføring og formidling af håndværkets fordele skal støtte den trend, der gør det naturligt at satse på kvalitet. Netop den kvalitet, der turde være håndværkets tradition. Elementer som holdbarhed, reparérbarhed og miljøeffekt skal ud over prisen præge såvel private som professionelle forbrugeres valg.

Udvalget foreslår, at:

Der oprettes ét nationalt videntcenter for håndværk, som skal arbejde for en øget efterspørgsel på håndværksydelser og -produkter.

Der etableres en abonnementsordning, hvor husejere kan abonnere på et jævnlige tilbagevendende håndværkstilsyn.

Håndværkselementet i håndværksuddannelserne styrkes, og de små fag stilles bedre.

Der oprettes efter- videreuddannelse for svende af længere varighed.

Arkitekt- og bygningsingeniørstuderende ved optagelsen på studiet skal have mindst seks måneders håndværkserfaring.

Håndværket indgår som element i evalueringen af designuddannelserne.

Der oprettes en figurhuggerskole under Kunstakademiets Billedkunstskoler.

Beskatning af arbejdskraft skal være mindre intens.

Regeringen bør tilslutte sig Europakommissionens forslag om at sænke momsen på håndværksydelser. Regeringen etablerer en finansieringsordning til lettelse af generationsskifte i mindre håndværksvirksomheder.

Der etableres et erhvervsservicetilbud om hjælp til små virksomheders administrative opgaver.

Regeringen skaber en klarere sondring mellem begreberne forbedring og vedligehold i lejeloven.

1. Indledning

Udvalget forelægger med denne rapport sine forslag og ideer til at styrke håndværket. Kommissoriet er gengivet i bilag 2. Udvalgsarbejdet kan opfattes som begyndelsen til mere dybtgående analyser af håndværkets situation.

Rapporten er delt i fire kapitler. I kapitel 2 beskriver udvalget sine ideer og visioner for håndværkets rolle i det moderne samfund. Udvalget giver i dette kapitel udtryk for sine holdninger til håndværkets fremtid baseret på erfaringer nærmere end på videnskabelig analyse.

I kapitel 3 stiller udvalget en række konkrete forslag. Mest udførligt beskrives i afsnit 3.1. oprettelsen af et nationalt videncenter for håndværk. I afsnit 3.2. foreslås et antal tiltag på uddannelsesområdet. I afsnit 3.3. foreslås en række lovbestemmelser ændret, da de udgør barrierer mod efterspørgslen efter håndværksydelser.

Udvalget har valgt at fokusere på håndværk med direkte tilknytning til dansk bygningskultur, herunder håndværk i relation til facadeudsmykning og fremstilling af indvendige bygningsdele, inventar samt den billedkunstneriske udsmykning. Udvalget beskriver i forlængelse heraf 16 håndværksfags situation i kapitel 4.

En del af udvalgets anbefalinger vil også have relevans for andre håndværksfag. At udvalget fokuserer på bygningshåndværk skal ikke tages som udtryk for, at udvalget finder andre håndværk mindre betydningsfulde. Deres forhold kunne med fordel behandles grundigere. Enten i et nyt udvalg eller ved at regeringen nedsætter en permanent rådgivende forsamling for håndværkets stilling i det moderne samfund.

2. Håndværket som en del af fremtiden

De fleste håndværksfag - små som store - bygger på viden og kunnen, der rækker tilbage til tiden før industrialiseringen. Men håndværket - og kvaliteten i byggeriet - har lidt under industrialiseringens begejstring for hurtighed, effektivitet og standardiseret masseproduktion.

Hos den erfarne håndværker ligger et reservoir af viden og kompetence klar til at blive brugt og sat ind i nye sammenhænge: Håndværket kan tilføre industri- og informationsfundet kvaliteter som kontinuitet, fordybelse, omhu og sans for materialer. Håndværket kan tilbyde konkurrencedygtige, alternative byggeløsninger. Det gælder såvel ved nybyggeri som ved restaurering af eksisterende huse. Håndværket viser nemlig i særlig grad sin konkurrencedygtighed, når man f.eks. sammenligner på

holdbarhed, reparérbarhed og miljøeffekt.

Traditionelle metoder og materialer bliver interessante på ny for både restaureringer og nybyggeri, når det dokumenteres, at de tilfører moderne produktionsmåder kvalitative forbedringer.

I det følgende anvender udvalget termen "håndværk" for det godt udførte håndværksarbejde. Ifølge udvalgets opfattelse kræver den gode udførelse, at der bevidst vælges mellem traditionel og moderne metode. Derfor kan godt håndværksarbejde ikke udføres uden kendskab til traditionelle værktøjer og materialer. I den moderne produktion er det imidlertid nødvendigt med kendskab til moderne produktionsformer. En vekselvirkning mellem tradition og ny teknologi medvirker til at håndværket bevarer sine kvaliteter. Udvalget ser gerne denne udvikling for håndværket fremmet.

ØGET EFTERSPØRGSEL

Det gode håndværk er afhængigt af de kvalifikationer, den enkelte håndværker opnår gennem sin faglige uddannelse og gennem den viden og erfaring, som han og hun høster gennem daglig udøvelse af sit fag. Derfor er den bedste måde at sikre håndværket en fremtid på at skabe en yderligere efterspørgsel på håndværk.

En sådan satsning er en kompleks opgave, som diskuteres i det følgende.

Igennem de senere år har vi oplevet, hvordan forbrugernes præferencer er begyndt at forandre sig. Der efterspørges individuelle løsninger og individuelle produkter. Der er spor af et opgør med industrialiseringens ensartede masseproduktion. Herom vidner boligmagasinerne, tøjmoden og en fornyet interesse for design, kunst og kunsthåndværk.

Denne trend har håndværket en selvfølgelig interesse i at styrke og bygge videre på. Det skal gøres yderligere kendt, at nok kan varer af god kvalitet være dyrere, men de holder længere, og de er værd at reparere på. Gøres det håndværksprægede produkt til håndgribeligt alternativ, sikres et endnu friere produktvalg, og den håndværksmæssige kunnen bevares.

Det er selvfølgelig helt afgørende, at håndværksydelser ikke fordyres via skattesystemet i forhold til industrielt fremstillede varer og ydelser. I dag kan produkter og ydelser tilvirket industrielt siges at have en særlig konkurrencefordel frem for håndværksydelser, idet høj beskatning af arbejdskraft gennem direkte skatter på arbejdsløn og lønsumsafhængige afgifter rammer det arbejdskraftintensive håndværks ydelser særlig hårdt. Håndværket vil derfor kunne styrkes gennem en generel skatteomlægning væk fra høje skatter på arbejdskraft, ligesom lavere moms på serviceydelser vil have en tilsvarende effekt, hvis ønsket er at styrke efterspørgslen efter håndværk.

I dag er den økologiske tanke slået an, ikke bare i Danmark, men i store dele af den vestlige verden. Denne trend virker til gunst for det godt udførte håndværk og bør om muligt styrkes. Håndværket kan nemlig bidrage til en bæredygtig udvikling. Produkter, der er fremstillet ved håndværk, er kendt for at have en længere levetid. Som regel er der tale om produkter, der i vid udstrækning er fremstillet til at kunne repareres efter slitage eller ved beskadigelse. Set ud fra en miljømæssig synsvinkel er denne filosofi den rigtige, i modsætning til mange industrielt fremstillede produkter, der er tænkt til at blive smidt væk efter endt brug.

HOLDNINGSÆNDRING

En yderligere påvirkning af det nævnte trendskifte kan udvirkes ved at bearbejde holdninger hos forbrugerne i vid forstand, producenterne - og ikke mindst hos håndværkerne selv. Forbrugere i denne

sammenhæng er både børn og unge og beslutningstagere som politikere, bygherrer og rådgivere. Der skal simpelt hen skabes en øget bevidsthed hos begge parter. Der skal føles, fornemmes og glædes. Håndværkets kvalitet og materialer skal erfares - gennem fortællinger og gennem oplevelser. Man skal lære at forholde sig til rum og til genstande, der er produkter af et rigtigt håndværk. Jo før børn og unge møder og præges med de værdier og kvaliteter, der er i håndværk og gode materialer, i jo højere grad vil de forstå, værdsætte og opsøge dem senere i livet.

Børn og unge tilbringer i dag hovedparten af deres tid i institutioner. Det er oplagt at lade dem møde det manuelle arbejde og dets kvaliteter i deres daglige omgivelser. Skoler og andre institutioner skal præges af god byggeskik og af god vedligeholdelse. Derfor bør kommuner og amter afsætte øremærkede midler til vedligeholdelse af bygninger, herunder skoler, svømmehaller og sygehuse. Øget vægt på kvalitet skal også føre til en ny vedligeholdelseskultur, hvor både offentlige og private husejere får øjnene op for gevinsterne ved godt vedligeholdte bygninger.

Det er ikke udelukkende hos børn og unge, der skal arbejdes for en bevidstgørelse om kvaliteterne ved håndværk. Det gælder også de ansvarlige politikere i fortrinsvis kommunerne, der står for institutionsbyggeriet, og de håndværkere, der udfører reparationer og nybyggeri. Ikke alt udført håndværksarbejde er nødvendigvis af kvalitet. Hvis derimod efterspørgslen efter kvalitet stiger, vil fagene tvinges til at opprioritere kvalitetsaspektet. Den enkelte håndværker vil få en tilskyndelse til at forstå og udføre fagets kvaliteter.

Hvis bygherrer og håndværkere anspores til at efterspørge kvalitet, vil det smitte af på producenterne af bygningskomponenter: Prisen vil ikke længere være den afgørende parameter, producenterne må tilpasse sig markedets nye krav. I det omfang, der kommer en større efterspørgsel og produktion på området, vil prisen på håndværksydelser og -produkter tilmed falde.

DOKUMENTATION

At sikre og øge efterspørgslen gennem en holdningsbearbejdning kræver sikre argumenter for og velfunderet viden om, hvornår håndværksydelser er konkurrencedygtige, hvad angår pris, kvalitet, levetid mv. Derfor er dokumentation et væsentligt element i en indsats for at øge efterspørgslen på godt håndværk.

En sådan dokumentation kan dels tilvejebringes gennem forskning, dels gennem forsøgsprojekter og bygningsforsøg. Dokumentationen bør indgå i de tekniske rådgiveres beregningsmodeller, så forudsætningerne for at vælge mellem arbejdsmetoder og materialer bliver åbenbare. Derved vil elementer som reparérbarhed og holdbarhed indgå i den overordnede planlægning af bygningsarbejder.

Håndværksfagernes viden om materialer skal kunne indgå i forskning. Det gælder om at vurdere forholdet mellem viden om materialer, håndværkets erfaringer og den moderne teknologi. Derved skabes de bedste muligheder for en bevidst udvikling af byggesektoren. I de tilfælde, hvor håndværkets metode eller materialeanvendelse viser sig at være moderne materialer eller teknikker overlegne, skal der sættes på håndværket. Til gengæld er det vigtigt, at forskning, baseret på sammenligninger mellem traditionelt og moderne udførte løsningsmodeller og dermed i sidste ende mellem håndværk og industri, bliver foretaget på en lodig måde, hvor især levetid, reparérbarhed og miljøeffekt indgår som delelementer.

Dokumentation af håndværks kvalitet og konkurrenceevne kan også fremmes gennem bygningsforsøg.

EKS:

Esbjerg Kommune har byfornyset to ens huse. Det ene hus blev istandsat efter "reparationsmetoden" med vægt på håndværk og genanvendelse. Det andet blev istandsat efter "fornyelsesmetoden" med anvendelse af mange nye dele. Fornyelsesmetoden svarer stort set til den normale metode ved dansk byfornyelse, og den viste sig ganske overraskende at være 7,4 pct. dyrere end reparationsmetoden. Ved reparationsmetoden har det tilmed været muligt at anvende bedre materialer, ligesom bygningens oprindelige udseende er opretholdt. Det fremtidige vedligeholdelsesbehov på de to huse afhænger af håndværkerne dygtighed og omhu. I det lange løb er huset istandsat efter reparationsmetoden dog nemmere at vedligeholde. Derved er denne metode også den mest miljøvenlige.

Der bør i fremtiden sættes på at indsamle viden gennem sådanne forsøg. Det kan ske gennem forsøg med byfornyelse af boligkomplekser. Det kan ske ved nybyggeri, hvor hele huse eller dele heraf bliver opført efter håndværksmetoder, henholdsvis industrielle metoder. Det kræver tid at drage nytte af sådanne bygningsforsøg, da netop holdbarhed og reparérbarhed skal indgå i vurderingen. Hvis sådanne projekter kan dokumentere, at håndværksprægede restaureringer og nybyggerier er mere holdbare, ville det være naturligt at lade det få konsekvenser for kreditgivning. Alene muligheden for en længere finansiering ville være et signal om, at lovgivere og andre tror på håndværkets længere levetid.

FORMIDLING OG MARKEDSFØRING

En bevidst påvirkning af efterspørgslen efter håndværk kan ikke løftes af den enkelte virksomhed, det enkelte fag eller den enkelte branche. Derfor må håndværksløsninger formidles og synliggøres ud fra en samlet strategi med det sigte at ændre holdningerne og højne kendskabsniveauet hos alle parter - lige fra forbrugere til producenter. Strategien må hvile på sikker viden om, at håndværket giver huse, der er sundere at opholde sig i, at håndværket lever i længere tid, at håndværket er mindre miljøbelastende, at håndværket er godt at arbejde med. Markedsføringen kan også tage et mere filosofisk udgangspunkt. For i en tid, hvor de elektroniske og digitale medier indtager en større og større plads i vores hverdag, hvor skærbilledets tusinde punkter opløser enhver fysisk materialitet og nærvær til abstrakte lysimpulser på hjernebarken, er det vigtigere end nogensinde at holde fast i den tradition og de metoder, som håndværket repræsenterer. Hvis vi ikke har traditionen og kroppen med ind i en digital fremtid, mister vi en del af os selv.

Det er altså udvalgets vision at styrke håndværkets rolle i dansk byggeri: Gennem synliggørelse og formidling af dokumenterede fordele ved at sætte på håndværk i både produktions- og serviceledet, skal holdningen til håndværk påvirkes, så efterspørgslen efter håndværksydelser sikres og gerne øges. Overordnet skal den trend, hvorefter det er naturligt at sætte på kvalitet, styrkes.

Der har været argumenteret for, at en sådan indsats ikke kan løftes af en enkelt part alene. Derfor skal indsatsen tage udgangspunkt i et nyt nationalt videncenter for håndværk. Dette forslag omtales nærmere i afsnit 3.1.

Udvalgets vision for håndværket rummer en lang række problemstillinger, som den forenklede fremstilling i denne rapport ikke behandler, og et nationalt videncenter vil formentlig ikke være i stand til at løse dem alle.

Efterspørgslen efter håndværksydelser hænger naturligt sammen med prisen på ydelsen og dermed på beskatningen. Problemet i denne sammenhæng er, at vores skattesystem er indrettet således, at de arbejdskraftintensive ydelser beskattes hårdere end industriens produktion. Derfor foreslår udvalget ændringer på skatteområdet, der beskrives nærmere i afsnit 3.3.

3. Forslag til styrkelse af håndværk

3.1. ET NATIONALT VIDENCENTER FOR HÅNDVÆRK

Udvalget vil stille forslag til et nationalt videncenter for håndværk ved at beskrive dets opgaver og organisation. Videncentret skal stille viden til rådighed for restaureringsopgaver og virke som rådgiver ved nybyggeri.

Der findes i dag en række centre og institutioner, der indsamler og formidler viden om håndværk. De er nævnt i bilag 3. Udvalget skal ifølge kommissoriet foreslå en styrkelse af et videncenter for håndværk med udgangspunkt i Raadvad-centret. Som det fremgår af følgende, mener udvalget, at en styrkelse af indsatsen løses bedst gennem oprettelsen af ét nyt nationalt center for håndværk.

3.1.1. Et videncenters opgaver

Et nationalt videncenter for håndværk skal virke for en styrkelse af dansk bygningskultur. Andre håndværk med tilknytning til bygninger kan inddrages i dets arbejde.

Udvalget finder, at et videncenters kerneopgaver skal være oplysning, rådgivning og formidling. Fundamentet for en sådan virksomhed er indsamling af viden om og dokumentation af håndværksmetoder. Denne viden og dokumentation skal kunne indgå i og støtte sig på en række forskningsområder fra eksempelvis materialelære til kulturhistorie. Derfor må forskning indgå i et videncenters arbejde. Et videncenter skal ud over at indsamle viden også selv generere viden om håndværk.

De enkelte områder omtales hver for sig i det følgende.

- Centret varetager oplysningsvirksomhed, rådgiver og formidler gennem kampagner
Udviklingen inden for byggeriet går i retning af flere præfabrikerede elementer, der transporteres til byggepladserne og derefter samles. Denne udvikling er ikke nødvendigvis ringe, men kendskab til håndværksløsninger kunne i en række tilfælde betyde alternative løsningsmuligheder.

EKS:

Udskiftning af vinduer er et eksempel, hvor nyindsatte færdiglavede vinduer i langt de fleste tilfælde viser sig at være en dårlig løsning, æstetisk og, ikke mindre væsentligt, økonomisk. Hvorfor udskifte vinduesrammer, der ved simpel vedligeholdelse og evt. udskiftning af blot enkelte dele kan holde flere hundrede år, med nye med en langt kortere levetid?

Mangelfuld uddannelse, manglende markedsføring og manglende indblik i økonomiske og byggetekniske konsekvensberegninger af alternative håndværksløsninger er i dag barrierer, der forhindrer viden om disse teknikker og materialer i at nå beslutningstagere på alle niveauer i byggesektoren.

Det er et videncenters opgave at medvirke til at nedbryde disse barrierer via oplysning, rådgivning og formidling.

Et videncenter skal have en sådan tyngde - en sådan kompetence - at håndværkere og andre i byggebranchen anses til at henvende sig for at få information og rådgivning. Videncentret skal kunne tilbyde adgang til viden og oplysninger om håndværk. Derved kan videncentret blive det selvfølgeligste sted at henvende sig. Man kunne kalde det et "one stop shopping"-center for håndværk. Hvis centret ikke umiddelbart kan tilbyde rådgivning, skal kontakter til relevante kilder kunne oplyses,

således at beslutningstagere i byggesektoren har mulighed for at vælge mellem forskellige løsningsforslag og herunder tage stilling til totaløkonomien.

Et videntcenter skal formidle kontakter mellem kunder og håndværksmestre/virksomheder. Udvalget foreslår, at der etableres en database, hvor der kan søges på udførte opgaver såvel som f.eks. på mestre og svende. Gennem eksempler kan brugeren selv danne sig et indtryk af kvaliteten. En sådan database skal være åben for alle - herunder såvel private som semiprofessionelle (ejerforeninger og andelsboligforeninger) og professionelle bygherrer.

Et videntcenter skal aktivt påvirke holdninger til håndværk. Udvalget finder, at der er behov for konferencer og kampagner for såvel bygherrer, entreprenører, arkitekter, ingeniører som håndværksmestre og svende samt producentledet. Her kan centret tage fat på relevante og aktuelle problemstillinger inden for byggeriet, herunder eksempelvis vinduer, vådrum, tagkonstruktioner, hvor centret beskriver fordele og ulemper ved håndværksmæssige løsninger.

Kampagner af denne art tilrettelægges på professionelt niveau, og der tages hensyn til målgrupper, ligesom der evalueres efterfølgende. En typisk målgruppe er byggebranchens aktører. Andre befolkningsgrupper kan i sig selv være målgrupper.

Et videntcenter skal kunne udføre sin rådgivende og informerende rolle over for offentlige myndigheder og politiske beslutningstagere. I Sverige indgår indsatsen for håndværk ligefrem i en strategi for regional erhvervsudvikling. Et dansk videntcenter skal kunne levere input om håndværk til eksempelvis lokale erhvervsudviklingsråd. Tilsvarende er et videntcenter en naturlig høringsinstans, når vejledninger og cirkulærer udarbejdes. Eksempelvis kunne SBI's anvisninger og Byg-Erfa-bladene indeholde afsnit om særlige forhold vedrørende bevaringsværdige bygninger eller fordele ved alternativer, baseret på håndværk.

- Abonnement på håndværksservice

Efter hollandsk forbillede kan det overvejes at etablere en abonnementsordning, hvor kunder abonnerer på håndværkstilsyn. I Holland kan ejere af fredede bygninger abonnere på, at der én gang årligt aflægges besøg af en håndværker, der gennemgår bygningen for herefter at udarbejde en rapport om husets tilstand. Disse rapporter samles og indgår herefter i en overordnet videnindsamling. Side 21 omtales de organisatoriske forhold for en sådan ordning nærmere, hvor det foreslås, at abonnementsordningen tilknyttes videntretet som en selvstændig organisation.

Det er centralt, at det udførte håndværkstilsyn i abonnementsordningen bygger på den viden og dokumentation, som videntretet tilvejebringer. Rapporterne fra de tilbagevendende inspektioner skal kunne samles og behandles i videntretet. En abonnementsordning kunne indledningsvis omfatte fredede huse. Hvis den på længere sigt også skal inddrage andre bygninger, skal den kunne fungere på markedets præmisser.

I starten er der dog behov for offentlig støtte. Den kunne etableres ved, at det offentlige gav tilskud i forhold til antallet af abonnenter.

Abonnementsordningen vil i sig selv danne et netværk af tilsynsfolk fra hele landet. Det sikrer samtidig videntretet gode kontakter og indtryk fra hele landet. Udvalget regner med, at det nationale center for håndværk på trods af at være samlet ét sted kan få landsdækkende karakter.

- Centret varetager uddannelse og formidling gennem kurser

Et nationalt center for håndværk skal formidle viden og håndværkserfaring gennem kurser og kortere undervisningsforløb. Centret skal selv gennemføre kurser, men kan også virke som formidler af (viden om) kurser, der afholdes andre steder. Derved kan videntretet også på kursusområdet få en "one stop shopping"-funktion i forhold til brugeren.

Udvalget finder ikke, at der skal etableres egentlige uddannelser i et videntretet.

Udvalget mener dog, at et nationalt videntretet skal indgå i samarbejde med undervisningsinstitutioner. Lærere på tekniske skoler mv. kan benytte videntretets kurser. Desuden bør videntretet spille en udfarende rolle i forhold til uddannelsessystemet gennem udbud af foredrag, ekskursioner, byggepladsbesøg mv.

I dag gennemfører Raadvad-centret en étårig efteruddannelse af håndværkere med midler fra EU. Udvalget mener, at det bør afhænge af evalueringen af denne efteruddannelse, om et sådant uddannelsesforløb fremover bør indgå i et videntretets arbejde.

- Centret driver forskning og varetager dokumentation

Fundamentet for et videntretets formidling, oplysning og rådgivning dannes på grundlag af indsamling og dokumentation af anvendte håndværksmetoder og materialer. Viden om håndværk er praktisk baseret og er opsamlet gennem generationer ved traditioner, erfaringer og skikke. Men nutidig viden om håndværk og materialer skal ses i forhold til tidens teknologi og naturvidenskab. Det er ikke sikkert, at en håndværksløsning i alle sammenhænge er den bedste. Det skal kunne dokumenteres, så der er tale om reelle valgmuligheder. Der skal så vidt muligt være sammenlignelighed mellem ny og gammel viden, og i den forbindelse er forskning vigtig på et videntretet.

Derfor finder udvalget, at der skal sættes på, at dets viden om håndværk får en forskningsmæssig fundering, og at det kan indgå i forskningssammenhænge uden for centret. Den danske forsknings- og udviklingsindsats inden for byggeriet er i dag henlagt til en række institutioner, som f.eks. Statens Byggeforskningsinstitut, Kunstakademiets skoler, Arkitektskolen i Aarhus, Dansk Teknologisk Institut, herunder bl.a. Byggeriets Planlægnings System m.fl. Samtidig forskes der på en række museer.

Udvalget finder, at et videntretet skal have forudsætninger for at yde modspil til de eksisterende forskningsinstitutioner. Derved kan forskning om håndværksmetoder og materialer indgå på samme niveau i tværfaglige projekter. Endelig bør et videntretet selv kunne iværksætte forskningsprojekter med eksterne parter og udvirke forskning på andre institutioner. Det kræver dog, at der afsættes særskilte midler til dette formål.

I forhold til forskningsverdenen kunne et videntretet sætte på at indsamle eksisterende viden på en måde, så videntretet kan tilbyde andre overblik over eksisterende forskning inden for byggesektoren med relation til håndværk. Derved kan centret også på forskningsområdet få en "one stop shopping"-funktion.

3.1.2. Raadvad-centret

Da udvalget ifølge kommissoriet skal tage udgangspunkt i Raadvad-centret, omtales det selvstændigt her.

Raadvad, Nordisk Center til bevarelse af Håndværk, er et videntretet inden for bygningsbevaring, bygningsrestaurering, traditionelle håndværksmetoder og traditionelle byggematerialer. Centret blev etableret i 1987 og ledes af en bestyrelse bestående af repræsentanter fra Skov- og Naturstyrelsen, Slots-

og Ejendomsstyrelsen, Nationalmuseets Bevaringsafdeling, Håndværksrådet og Københavns Tekniske Skole.

Raadvad-centrets opgaver er videnindsamling, information, undervisning, forskning og dokumentation. Se bilag 4.

Raadvad-centret har i dag fem ansatte. Heraf er tre arkitekter, én er håndværker og én er konservator. Centret finansieres via bidrag fra Miljø- og Energiministeriet og By- og Boligministeriet på ½ mio. kr. årligt hver og har forventede egenindtægter på 1 mio. kr. Hertil kommer for tiden midler fra EU til projektet Bedre Bygningsbevaring. EU-midlerne udgør 2½ mio. kr. i årene 1998-99.

3.1.3. Sådan kan et nationalt videntcenter for håndværk organiseres og finansieres
Med udgangspunkt i de ovenfor beskrevne opgaver finder udvalget, at der bør etableres ét nationalt videntcenter, der med overbevisende kompetence skal kunne løse opgaverne.

Efter kommissoriet skal udvalget tage stilling til, om det er formålstjenligt at samle et videntcenter i ét center eller om det kan ske i et samarbejde uden mure. Derfor ser udvalget på to organiseringsmodeller. Den ene fastholder, at der dannes ét center. Den anden mulighed skitserer et nationalt videntcenter for håndværk som en mindre koordinerende enhed.

De to modeller og den dertil hørende mulige finansiering gennemgås i det følgende.

3.1.3.1. Model 1: Et nationalt videntcenter for håndværk

Udvalget finder, at der skal etableres ét nationalt videntcenter. Centret skal forpligtes til at indgå samarbejde med andre relevante parter inden for centrets virkefelter. Det kunne sikres ved at inddrage de berørte parter i sammensætningen af en bestyrelse. Det er dog udvalgets opfattelse, at bestyrelsen ikke må blive for stor. Alternativt kan derfor dannes et repræsentantskab for centret, og der kan etableres faglige netværksgrupper.

Bestyrelsens størrelse og sammensætning eller sammensætningen af repræsentantskabet afhænger dog af, hvorvidt offentlige eller private organisationer yder tilskud til centrets drift.

Det er op til henholdsvis bestyrelse og repræsentantskab, at udpege en leder af centret. Det må herefter være lederens opgave i samarbejde med bestyrelsen at fastlægge aktiviteterne og ansætte medarbejdere. Udvalgets forslag til aktiviteter bør indgå i overvejelserne.

Videntcentrets mission skal være at medvirke til en øget og stabil efterspørgsel på håndværksydelser. Det kræver, at en række kompetencer indgår i centrets medarbejderstab.

Udvalgets forslag til medarbejderstabens sammensætning tager udgangspunkt i de tidligere beskrevne opgaver for centret.

Til at varetage opgaverne med oplysning, rådgivning og formidling gennem kampagner, som vil udgøre en stor del af videntcentrets arbejde, foreslår udvalget en stab på:

- 5 medarbejdere med erfaring og solid viden om håndværksløsninger. De skal skabe respekt i byggebranchen om videntcentrets rådgivning og tillid til centrets oplysningsvirksomhed. Disse medarbejdere kan være håndværkere, konservatorer, arkitekter eller andet. De skal kunne fungere som rådgivere på byggepladser ved både nybyggeri og restaureringer. De skal endvidere kunne indgå i

samarbejde med centrets markedsføringsmedarbejdere, økonomen samt værkstedernes håndværkere som beskrevet nedenfor. Derfor kræves ud over håndværksfaglig viden også formidlings- og samarbejdsevne.

- 2 medarbejdere til markedsføring af og oplysning om fordele ved håndværksløsninger. Oplysningsvirksomheden skal hermed kunne tilrettelægges på et professionelt niveau.
- 1 medarbejder med IT-kundskaber, der kan varetage opbygningen af en database over udførte håndværksarbejder samt tilrettelægge videncentrets brug af Internettet.

Opgaven med at skabe overblik over uddannelsesmuligheder for håndværksfag skal varetages af:

- 1 medarbejder, der i samarbejde med IT-medarbejderen skal opbygge en oversigt over eksisterende kursus- og uddannelses tilbud. Derved skal centret kunne fungere som indgang til udbuddet af håndværksfaglige kurser. Medarbejderen skal også tilrettelægge videncentrets udbud af foredrag, ekskursioner for skoler, byggepladsbesøg mv.

Forskning og dokumentation er et centralt element i videncentrets virke. Det er af afgørende betydning, at videncentret funderer sin rådgivning på sikre og afprøvede metoder. Derfor foreslås:

- 2 medarbejdere med forsknings- og udviklingsbaseret indsigt i håndværk. De skal kunne varetage udviklingsopgaver og indgå i forskningsopgaver også uden for centret. Det kan i forbindelse med udviklings- og forskningsopgaver overvejes at udbyde et antal ph.d. stipendier, og de to medarbejdere skal i den forbindelse kunne fungere som vejledere.
- 1 medarbejder med økonomisk indsigt til at udarbejde alternative beregningsmodeller til brug for projekteringen af nybyggeri og restaureringsopgaver. Den økonomiske medarbejder skal efter behov kunne fungere som rådgiver for udefrakommende forespørgsler angående økonomiske forhold ved anvendelse af håndværksløsninger.

Til at samle trådene bør centret bemannes med 1 leder og 2 administrative medarbejdere.

Det nationale videncentret for håndværk bør herudover etablere fire til seks værksteder, der skal dække de store håndværksfag inden for byggeriet. Et træværksted, metalværksted, murerværksted og malerværksted er minimum. Værkstederne skal sikre, at videncentret for håndværk også bliver et "kunnen-center". Værkstederne skal udføre ikke-kommercielt arbejde og kunne danne den faglige ramme for kurser og demonstrationer. Værkstederne tænkes bemandede med én erfaren håndværker pr. værksted, der skal kunne opbygge et netværk til relevante kilder inden for brancherne, indsamle materialer, etablere eksempelsamlinger, referencesamlinger og kunne udføre holdbarhedsprøver mv. Udvalget finder, at disse værksteder skal fungere neutralt i forhold til konkurrenceforholdene i byggebranchen. Videncentret skal hertil have mulighed for at udlicitere større forskningsopgaver til andre værksteder.

Videncentret skal altså bemannes med 15 mand til anslået 9 mio. kr. (løn og drift). Hertil kommer 4-6 håndværkere på værkstederne til 2,4 til 3,6 mio. kr. Da udvalget ikke foreslår nogen fysisk placering, sættes huslejen skønsmæssigt til 1 mio. kr. Den årlige drift af centret anslås dermed til mellem 11,4 mio. kr. og 12,6 mio. kr.

Det er helt centralt, at videncentret får mulighed for at være udfarende i forhold til de beskrevne opgaver. Derfor foreslår udvalget, at der afsættes 3 mio. kr. årligt til projekter.

Derved bliver finansieringsbehovet ca. 16 mio. kr. årligt. Hertil kommer etableringsudgifter.

På side 16 foreslår udvalget, at der etableres en ordning, hvorunder husejere kan abonnere på et

periodisk håndværkstilsyn. En sådan abonnementsordning foreslår udvalget etableret som en selvstændig organisation med tilknytning til videntcenteret. Et tilbagevendende tilsyn med bygninger vil fremme efterspørgslen efter håndværksydelse og højne bevidstheden om pleje og vedligeholdelse. Det gælder både for fredede bygninger og andre huse.

Som beskrevet på side 16 kunne en abonnementsordning indledningsvis omfatte fredede bygninger. Hvis den på længere sigt også skal inddrage andre bygninger, skal den kunne fungere på markedets præmisser. I starten er der dog behov for offentlig støtte. Den kunne etableres ved, at det offentlige gav tilskud i forhold til antallet af abonnenter.

3.1.3.2. Model 2: Et nationalt videntcenter som en mindre, koordinerende enhed

Byggesektoren er præget af mange aktører med forskellig interesse - eller muligvis ingen interesse - i at anvende eller øge kendskabet til håndværksløsninger på byggetekniske problemer.

Udvalget har beskrevet på side 14, at et nationalt videntcenter for håndværk skal have en sådan tyngde, at det er det naturlige sted at henvende sig. Derfor kunne man tænke sig en alternativ organisatorisk konstruktion til dannelsen af én central institution i form af en koordinerende enhed, eller hvad man kunne kalde et "sekretariat til fremme af håndværksløsninger inden for byggeriet". Udvalget finder, at det skal undersøges, hvorvidt oprettelsen kan ske med støtte fra hovedparten af de relevante aktører inden for byggeriet, så enheden opnår størst mulig støtte.

En koordinerende enhed til fremme af håndværksløsninger vil skulle fungere som initiativ- og debatskaber og have mulighed for at virke udfarende og igangsættende. Derfor må der være tilstrækkelig med projektmidler til rådighed, som kan anvendes til oplysning, rådgivning og forskning på de eksisterende institutioner. Derfor vil en styrket indsats ikke via denne organisationsform koste væsentligt mindre end det nationale videntcenter.

3.1.3.3. Udvalgets anbefaling til organisering

Et videntcenter udfører opgaver, der er af betydning for en række ministeriers område. Det gælder både Arbejds-, Erhvervs-, Forsknings-, Undervisnings- og Kulturministeriet foruden Miljø- og Energiministeriet og By- og Boligministeriet. Derfor ser udvalget gode grunde til, at regeringen koordinerer en styrkelse af et videntcenter for håndværk med udgangspunkt i Raadvad-centret.

Udvalget anbefaler regeringen at arbejde videre med den konkrete udformning af videntcenteret.

Af de to fremlagte modeller mener udvalget, at dannelsen af et nationalt center for håndværk er den eneste, der kan løfte de opgaver, som udvalget beskriver. Et videntcenter med en organisatorisk selvstændig abonnementsordning vil få større synlighed i byggebranchen end en koordinerende enhed. Samtidig skal det nationale videntcenter have en forpligtelse til samarbejde og til at nå ud til hele landet.

Udvalget tager ikke stilling til den geografiske placering af et nationalt videntcenter. Det er afgørende for videntcenterets succes, at der satses ambitiøst i så henseende.

3.2. TILTAG PÅ UDDANNELSESOMRÅDET

3.2.1. Erhvervsuddannelserne

Erhvervsuddannelserne er betegnelsen for tidligere tiders - nu sammenførte - lærlingeuddannelser og

EFG-uddannelser. Håndværksfagene er - i det omfang de eksisterer som levende fag på arbejdsmarkedet - uddannelsesmæssigt i dag tekniske erhvervsuddannelser.

Erhvervsuddannelserne er alle karakteriseret ved følgende:

a.

Uddannelserne veksler mellem skoleundervisning og praktikperioder i virksomhederne. Praktiktiden udgør ca. 2/3 af uddannelsestiden. For at gennemføre praktikken skal eleven have en uddannelsesaftale med en virksomhed eller gennemføre uddannelsen med skolepraktik.

b.

Uddannelserne planlægges og gennemføres i tæt samarbejde med arbejdsmarkedets parter på alle niveauer.

c.

Uddannelserne giver erhvervskompetence.

Erhvervsuddannelsesloven er hovedloven vedrørende erhvervsuddannelserne. Den forudsætter, at fagenes repræsentanter (arbejdsgiver- og arbejdstagerrepræsentanter) ved nedsættelse af et fagligt udvalg selv tager initiativ til etablering og regulering af uddannelse i de enkelte fag.

Dernæst forudsætter loven, at der foreligger et forslag til en uddannelse fra det faglige udvalg, som kan danne grundlag for udstedelse af en bekendtgørelse om uddannelsen, hvor dens struktur, mål mv. er nærmere beskrevet. Bekendtgørelsen om uddannelsen er forudsætningen for, at der er tale om en uddannelse i erhvervsuddannelseslovens forstand. Først når der foreligger en bekendtgørelse, kan der ske udbetaling af tilskud til finansiering af skoleundervisning, indgåelse af uddannelsesaftaler og afholdelse af svendeprøve i uddannelsen/faget.

En nærmere beskrivelse af de nuværende erhvervsuddannelser fremgår af rapporten fra det tværministerielle embedsmandsudvalg om de fredede og bevaringsværdige bygninger (Miljø- og Energiministeriet 1996).

3.2.1.1. Reformarbejdet med de tekniske erhvervsuddannelser

En reform af de tekniske erhvervsuddannelser er netop nu under politisk overvejelse og til drøftelse med bl.a. arbejdsmarkedets parter. Et lovforslag om reformen ventes fremsat i denne folketingssamling. Reformen tager udgangspunkt i de eksisterende uddannelser og vekselluddannelsesprincippet. (*Fodnote 1. Erhvervsuddannelserne består af de tekniske erhvervsuddannelser og de merkantile erhvervsuddannelser. Reformarbejdet omfatter kun de tekniske erhvervsuddannelser*)

Med reformen vil erhvervsuddannelsernes indledende dele blive samlet i et begrænset antal overskuelige og fleksible indgange. Der er foreslået en model med seks indgange til de tekniske erhvervsuddannelser.

Selvom overvejelserne om de fremtidige erhvervsuddannelser er langt fremme, håber udvalget, at dets anbefalinger vedrørende håndværket inden for erhvervsuddannelserne vil kunne indgå i reformovervejelserne. Udvalget har imidlertid ikke fundet de igangværende reformovervejelser afgørende for udvalgets anbefalinger, da anbefalingerne vedrørende håndværket er af generel karakter.

Det er udvalgets opfattelse, at den praktiske indlæring og øvelse er et uomgængeligt element i håndværksuddannelserne. Der skal lægges vægt på arbejdet med håndværktøjet. Udvalget mener derfor, at håndværksuddannelse også fremover skal være placeret i erhvervsuddannelsessystemet og skal

koncentrere sig om at bibringe eleverne kendskab til fagenes historie og deres traditionelle metoder og materialer. Derved kan håndværkselementet i håndværksuddannelserne styrkes.

Antallet af erhvervsuddannelser (og specialer) ændrer sig med tiden. Det hænder, at et fag opgiver sin uddannelse. Grunden hertil er typisk, at der ikke længere er tilstrækkelig efterspørgsel efter personer med de uddannelsesmæssige kvalifikationer.

Forudsætningen for at bevare en uddannelse må fortsat være, at der er en efterspørgsel på den kompetence, den giver.

Fastholdelsen af uddannelsen i de helt små fag - og det håndværksmæssige element heri - udgør imidlertid særlige problemer af både økonomisk og kompetencemæssig karakter.

Udvalget er opmærksom på, at der allerede i dag eksisterer en række muligheder for at støtte de små fag og traditionelle metoders og materials videreførelse i de eksisterende fag/uddannelser. Mulighederne er beskrevet i bilag 6. Disse muligheder skal bevares, men også udnyttes bedre og suppleres på en række punkter.

Problemstillingen vedrørende håndværket kan herefter afgrænses til to problemfelter:

- De små fag og deres videreførelse.
- Styrkelse af håndværkselementet i håndværksuddannelsen.

3.2.1.2. De små fag

Det er udvalgets opfattelse, at der skal etableres et fællessekretariat for de små fags faglige udvalg og efteruddannelsesudvalg, finansieret af Undervisningsministeriet.

De små fag vil ofte have problemer med at etablere og drive et fagligt udvalg. Hertil kommer, at det kan være vanskeligt at bevare et tilstrækkeligt højt fagligt niveau i uddannelsen. Men også for de små uddannelser er det afgørende, at de har et fagligt udvalg, fordi det har til opgave at sikre, at uddannelsen har et passende kvalitativt niveau. Det faglige udvalg har ansvaret for:

- relevansen af de fastsatte mål for uddannelsen
- godkendelse af praktikstederne
- afholdelse af svendeproeve
- løsning af konflikter om uddannelsens gennemførelse.

Kompetencen til at føre tilsyn med skoleundervisningen i de små uddannelser ligger som for de øvrige erhvervsuddannelsers vedkommende i Undervisningsministeriet.

I et vekseluddannelsessystem er gennemførelse af et uddannelsesforløb helt afhængig af, at tilstrækkelig mange virksomheder indgår uddannelsesaftaler med elever/lærlinge. Det er således et væsentligt problem for de små fag at skaffe tilstrækkeligt med praktiksteder/praktikpladser til eleverne. Årsagerne hertil kan være flere, men bl.a. kan det være vanskeligt for en lille virksomhed med svingende ordrebeholdning at forpligte sig til uddannelsesforløb af flere års varighed. Det betyder desuden, at når antallet af virksomheder, der tager elever, er lille, er der ikke tilstrækkelig tilgang til uddannelsen.

Det er derfor udvalgets opfattelse, at det er nødvendigt at skabe incitament, der motiverer de små fag til at tage elever.

Kombinationsaftaler, hvorved flere virksomheder deles om en enkelt praktikelev, bør fremmes yderligere. Det kan ske ved, at det faglige udvalg for uddannelsen får ansvaret for kombinationsaftaler, eventuelt i et samarbejde med LOP-sekretariaterne (LOP står for Lære- og praktikplads) på de tekniske skoler. Desuden skal det faglige udvalg tilrettelægge en procedure for indgåelse af kombinationsaftaler.

Udvalget er endvidere bekendt med, at finansiering af elevlønnen er et stort problem for de små fag, hvilket afholder dem fra at tage elever.

For at imødekomme dette foreslår udvalget, at der etableres en "stipendieordning" til finansiering af elevlønnen til elever i små fag. En sådan stipendieordning kan etableres af fagets udøvere og brugere, eventuelt i fondsregi.

Det er udvalgets indtryk, at de midler, Arbejdsgivernes Elevrefusion i dag afsætter til støtte af de små håndværksfag, kun udnyttes i begrænset omfang. Midler herfra kan derfor indgå i stipendieordningen.

3.2.1.3. Styrkelse af håndværkselementet i uddannelserne.

Hvad angår håndværkselementet i de eksisterende uddannelser vil det ofte være et spørgsmål om viden og holdning i det faglige udvalg. Selv om Undervisningsministeriet godkender og udsteder uddannelsesbekendtgørelserne, fastsætter det faglige udvalg målene i de i denne forbindelse relevante områdefag og specialefag.

Udvalget finder det derfor væsentligt, at arbejdsmarkedet og andre brugere af håndværksløsninger bidrager til at styrke håndværkselementet i uddannelserne, bl.a. ved at gøre de faglige udvalg opmærksom på, at der er en efterspørgsel på godt udført håndværksarbejde. Dog kan håndværkselementet i eksisterende uddannelser i vidt omfang styrkes inden for de eksisterende rammer. Det kan ske gennem etablering af relevante uddannelsesfællesskaber og en smidigere specialestruktur, hvilket der i øvrigt lægges op til i reformovervejelserne.

EKS:

Som eksempel på et fagligt relevant uddannelsesfællesskab er orgelbyggeruddannelsen, der er et af tre specialer i træfagenes industrielle snedkeruddannelse. Skoleundervisningen er fælles for mange elever i uddannelsens start, hvilket dels betyder, at mange elever gøres bekendt med denne uddannelsesmulighed, dels at undervisningen er økonomisk overskuelig. Yderligere støttes på denne måde oprettelsen af fælles fagligt uddannelsesmiljø.

Når uddannelsesmuligheden skal gøres kendt for nutidens unge, vil en kombination med andre beslægtede uddannelser alt andet lige være en fordel og vil bidrage til, at mange unge gennem det almindelige informationsmateriale gøres opmærksom på mulighederne også i de helt små håndværksfag.

De nuværende erhvervsuddannelser er opdelt i specialer. Eksempelvis er gørtler et speciale i metalsmedeuddannelsen, mens stenhuggeruddannelsen er en selvstændig uddannelse.

I reformovervejelserne indgår også forslag til ændring af specialeudbuddet, som vil skabe nye muligheder både for de små fag og for de traditionelle metoder i de større fag.

Forslaget til nyordning vil give en større valgfrihed, som bl.a. vil give mulighed for, at elever - efter interesse og aftale med praktikvirksomheden - tilbydes et større omfang af specialeundervisning end et

obligatorisk minimum. Man vil altså i endnu højere grad end nu kunne specialisere sig yderligere i sin uddannelse, for så vidt både i bredden og i dybden. Omfanget af denne valgfrihed må bestemmes af de respektive faglige udvalg inden for de gældende økonomiske rammer.

3.2.2. Forslag til efter-videreuddannelse

Inden for en lang række håndværksfag er der behov for efter- videreuddannelse, der kan give de udlærte og talentfulde svende mulighed for at udvikle deres kreative talenter, fremme formfølelse og samtidig styrke de håndværksmæssige færdigheder.

Formålet med efter-videreuddannelse er at bevare og udvikle det høje kvalitetsniveau, dansk håndværk har opnået gennem generationer. Gennem fint designede håndværksprodukter, udført eksperimenterende i nye former og materialer, har danske designere og håndværkere altid haft den traditionelle håndværkskultur som base. Flere generationers arbejde for denne internationale anerkendelse bør ikke gå tabt ved én generations konvertering til præfabrikationens industrialiserede verden, hvor pris og tid er det primære, og hvor fornemmelse for produktets identitet og fremtid er underordnet. Industrialiseringens fordele bør ikke forsmås, men forståelsen for de gennemprøvede håndværkspræstationer og deres udvikling bør respekteres.

På denne baggrund foreslår udvalget, at der oprettes efter-videreuddannelses tilbud af længere varighed, hvor håndværkeren, foruden en fordybelse i de traditionelle håndværksfærdigheder, kan dyrke den kulturelle baggrund via undervisning i formgivning og materialelære, arkitektur-, stil- og kulturhistorie. Desuden skal efter-videreuddannelsen rumme værktøjs- og maskinlære, kalkulation og frihåndstegning og tegning i øvrigt.

Efter-videreuddannelse bør give kompetence til ansættelse i firmaer knyttet til den tidligere omtalte abonnementsordning samt kvalificere til at undervise på teknisk skole. Efter-videreuddannelse skal ligeledes gøre det muligt for eleven at udføre særligt krævende opgaver inden for den virksomhed, hvor eleven er beskæftiget, eller at nedsætte sig som selvstændig håndværksmester.

Forslaget om en nyordning af specialeundervisningen, som beskrevet på side 26, bør indgå i disse overvejelser. Efter forslaget skal de tekniske skolers udbud af specialeundervisning samordnes med arbejdsmarkedsuddannelsernes udbud af efteruddannelse til faglærte. Det vil give nye muligheder for at specialisere sig i sin uddannelse

Specialefagsundervisningen vil i fremtiden kunne udbydes i moduler og kurser, som eleverne på en mere smidig måde kan tilmeldes, når det er belejligt i uddannelsesforløbet. Nyordningen vil muliggøre en langt større valgfrihed og vil også kunne give mulighed for, at elever - efter interesse og aftale med praktikvirksomheden - får et større omfang af specialeundervisning end et obligatorisk minimum. Eleverne vil derfor i endnu højere grad end nu kunne specialisere sig yderligere i deres uddannelse, både i bredden og i dybden.

3.2.3. Arkitekt- og bygningsingeniøruddannelserne

Efterspørgslen efter håndværk vil givet stimuleres, hvis arkitekter og ingeniører generelt bliver mere bevidste om alternative håndværksløsninger i forbindelse med nybyggeri. En styrkelse af håndværkselementet i nybyggeri ville tilmed betyde en styrkelse af dansk bygningskultur.

En kortfattet oversigt over uddannelserne findes i bilag 7.

Udvalget finder, at bygningsarkitekter og bygningsingeniører bør have grundlæggende kendskab til

håndværk. Derfor bør mindst seks måneders håndværkserfaring indgå i optagelseskriterierne til uddannelserne. Såfremt det ikke er muligt at rekruttere et tilstrækkeligt antal studerende via et sådant optagelseskrav, skal seks måneders håndværkspraksis indgå som en obligatorisk praktikperiode før første dels studium.

Optagelseskriterierne skal altså ændres, så de arkitektstuderende foruden boglige kvalifikationer også besidder håndværksmæssige kvalifikationer og indsigt i byggeprocessen.

Det skal i vid udstrækning være op til uddannelsesinstitutionerne selv at udforme de nye krav.

Udvalget finder, at kravet om et halvt års håndværkserfaring kan opfyldes, hvis ansøgeren kan demonstrere relevant faglært eller ufaglært arbejds erfaring fra en byggeplads eller et værksted.

For ansøgere uden denne kvalifikation skal uddannelsesinstitutioner oprette halvårslige undervisningsforløb blandet med praktikophold. Praktikopholdet skal udgøre ikke under halvdelen af undervisningsforløbet. Et sådant værkstedskursus skal have status som en ungdomsuddannelse, og eleven skal have ret til SU. Indholdet i et sådant værkstedskursus skal tilrettelægges af uddannelsesinstitutionerne.

Udvalget anbefaler dog, at der lægges vægt på arbejdet med håndværktøj med bund i et solidt kendskab til traditionelle materialer og håndværksmetoder.

3.2.4. Designuddannelserne

Udvalget behandler håndværk med direkte tilknytning til dansk bygningskultur. Herunder håndværk i relation til facadeudsmykning og fremstilling af indvendige bygningsdele, møbler og inventar i øvrigt.

Med udgangspunkt i dette sidste, er det relevant at se på designuddannelserne. De uddannelser, der har design eller designrelaterede fag som hovedtema, er Arkitektskolen i Aarhus, Kunstakademiets Arkitektskole, Danmarks Designskole, Designskolen i Kolding samt Den Grafiske Højskole. Desuden findes Glas- og Keramikskolen på Bornholm.

Udvalget er bekendt med regeringens designredegørelse, der har til formål at få en bredere del af dansk erhvervsliv til at arbejde med industriel design.

Det er udvalgets opfattelse, at håndværksfagene skal præge udviklingen af dansk design inden for relevante områder. Set i lyset af den internationalisering, der foregår inden for designområdet, er det dog vigtigt at videreføre det håndværksrelaterede i designuddannelserne, bl.a. af hensyn til den nationale egenart og kulturarv og for ikke at miste den håndværkskultur og de kundskaber, der er forbundet hertil.

Det gælder for designere som for håndværkere, at det er en styrke at kunne kombinere elementer fra traditionen med det moderne.

Det håndværksmæssige element bør indgå som en parameter i den evaluering af designuddannelserne, der skal gennemføres i foråret 1999.

3.2.5. Oprettelse af en figurhuggerskole

Unge billedkunstnere i den modernistiske tradition kaster sig over nye medier og materialer, hvilket er en naturlig del af deres udvikling. Det afgørende er dog, at der skabes et markant modspil, hvor der

også peges på traditionen. Især hvor kunsten møder håndværket, må begge parter respektere hinandens indsats for derigennem at opnå et kunstnerisk og håndværksmæssigt helstøbt resultat.

Derfor foreslår udvalget, at der ved Det Kgl. Kunstakademi oprettes en figurhuggerskole, hvor talentfulde kunstnere og håndværkere kan få en overbygning på deres grunduddannelse.

Indtil 1973 havde billedhuggerskolen på Kunstakademiet det overordnede ansvar for genhugning af de danske figurer og monumenter. Via dette ansvar fik flere studerende på billedhuggerskolen øvelse og rutine i håndværkets udførelse. Desuden gav det praktiske arbejde også de studerende forståelse for materialer og stilhistorie gennem bl.a. opmåling og genmodellering af ældre skulpturer. Siden da har ingen institution med et overordnet forskningsmæssigt sigte haft ansvaret for den kunstneriske autoritet på dette område.

Fagområderne i restaureringsprocessen består stort set af konservatorer, håndværkere, arkitekter og billedkunstnere. Konservatorskolen er autoriteten for den del, der omhandler bevaringsprocessen. For håndværket har vi lav, fagforeninger, Raadvad-centret m.fl. Arkitekterne har instituttet for restaurering på arkitektskolerne. For den kunstneriske del står Akademiraadet, der skiller sig ud fra de førnævnte ved ikke at være en uddannelsesinstitution og ikke at udføre forskning, og den danner således ikke en autoritet for det kunstneriske område.

Særligt talentfulde unge billedhuggere med afgang fra et kunstakademi og nyudlærte stenhuggersvende skal indstilles til optagelse. Uddannelsen skal ikke alene give eleverne den fornødne rutine i det praktiske håndværk, men også give undervisning inden for opmåling, modulering, materialelære, tegning, arkitektur- og kulturhistorie.

Skolen skal også tilbyde kurser til relaterede faggrupper. Det kunne være arkitekter, stukkatører og konservatorer, idet de er involveret i genhuggningsarbejder i forbindelse med eksempelvis restaurering af bygninger, større monumenter og monumentsamlinger. På dette felt har der i generationer været tale om en umiddelbar sammenhæng mellem kunsten, arkitekturen og håndværket.

Skolen kan også have interesse for andre nordiske elever, og skolen vil eventuelt kunne sælge særlige ydelser til såvel private som offentlige bygherrer.

3.3. FORSLAG TIL ÆNDRING AF VISSE LOVBESTEMMELSER

I dette afsnit præsenterer udvalget en række forslag, der skal fjerne eller ændre på gældende bestemmelser og andre forhold, der efter udvalgets opfattelse hindrer efterspørgslen efter håndværk.

3.3.1. Skatteforhold

Efterspørgslen efter håndværksydelser hænger naturligt sammen med prisen på ydelsen og dermed på beskatningen. Problemet i denne sammenhæng er, at skattesystemet er indrettet således, at de arbejdskraftintensive ydelser beskattes hårdere end industriens produktion. Industrielt producerede varer nyder altså fra starten en særlig konkurrencefordel.

Den såkaldte skattekilé giver et klart billede af den måde, håndværksarbejde belastes på. Et lands skattekilé er et udtryk for, hvor mange timer en typisk lønmodtager skal arbejde for at kunne købe én times hjælp fra en håndværker, hvis denne skal have den samme løn som køberen af ydelsen. Ifølge Velfærdskommissionen var den danske skattekilé på ca. 3 timer i 1992, og skattereformen har efterfølgende indebåret et mindre fald heri. Ses der historisk på skattekilén, skulle en køber af en håndværksydelse for blot 30 år siden kun selv arbejde 1,3 time.

EKS:

Følgende eksempel kan illustrere skattekilens. En kunde får udført arbejde for 2500 kr. inkl. moms. Håndværkeren skal betale arbejdsmarkedsafgift, kommune-, amts- og statskat og får derfor selv kun et godt stykke under 1000 kr. til sig selv. For at kunne betale denne regning skal forbrugeren - som jo også betaler skat - tjene op mod 5500 kr.

Skattekilens ansporer således forbrugeren til at vælge de lettere beskattede industrielle løsninger. Samtidig indebærer skattekilens, at en del af efterspørgslen forsvinder over i helt andre sektorer, samt at en større del af arbejdet bliver udført sort eller som gør det selv-arbejde med de konsekvenser som det har for kvaliteten af udførelsen.

Et væsentligt instrument i styrkelsen af håndværket er derfor en generel skatteomlægning væk fra den intense beskatning af arbejdskraft. Det kan gøres ved målet at afskaffe de lønsumsafhængige skatter og afgifter, og ved at omlægge skattesystemet i retning af lavere personbeskatning.

Et oplagt instrument, som vil kunne medvirke til at genoprette balancen mellem de arbejdskraftintensive ydelser og den industrielle produktion, vil være at sænke momsen på serviceydelser. Det blokerer EU's 6. momsdirektiv for i dag, men de fleste medlemslande støtter et forslag om, at der på forsøgsbasis skal kunne indføres lavere moms i EU-lande, der ønsker dette.

Udvalget skal derfor anbefale regeringen, at Danmark tilslutter sig Europakommissionens forslag om, at EU-landene i en periode forsøgsmæssigt kan afprøve gevinsterne ved lavere moms på håndværksydelser.

3.3.2. Generationsskifte

En mindre interviewundersøgelse, som udvalget har gennemført om vilkårene inden for en række små fag, viser, at mange mindre virksomheder finder det vanskeligt at finde en løsning på, hvordan deres virksomhed kan fortsætte, når de selv trækker sig tilbage. Dette resultat understøttes af en lang række andre undersøgelser. Resultatet bliver ofte, at virksomheden lukker, når den selvstændige går på pension. Dermed forsvinder viden og kompetence, oparbejdet gennem et helt liv. *(Fodnote 2. Udvalget har foretaget en mindre interviewundersøgelse om de små fags situation. Følgende fag er indgået i undersøgelsen: Stenhugger, stukkatør, kobbersmed, blytækker, møllebygger, bronzestøber, beslagsmed, skjferdækker og gørtler.)*

En måde at løse dette problem på kan være, at staten etablerer en finansieringsordning, hvorunder købere af mindre håndværksvirksomheder kunne få adgang til lån på rimelige vilkår til at finansiere købet.

Desuden kan brancheorganisationerne opfordres til at etablere virksomhedsbørser for deres medlemmer, eller organisationerne kan vælge at henvise til de teknologiske informationscentres virksomhedsbørs. Dermed kan de bidrage til at formidle virksomhedsoverdragelser.

3.3.3. Administrative byrder

Et andet resultat af interviewundersøgelsen med selvstændige fra mindre håndværksfag var, at de stigende administrative byrder belaster selvstændige håndværksmestre voldsomt. Også dette bekræftes af andre undersøgelser. De administrative byrder berører især små virksomheder, der ikke har mulighed for at ansætte administrativt personale.

Udvalget anbefaler, at bestræbelserne på at minimere mindre virksomheders administrative byrder

intensiveres, og at der udvikles et koncept for etablering af erhvervsservicetilbud, hvor mindre virksomheder kan få varetaget deres administrative funktioner på almindelige forretningsmæssige vilkår.

3.3.4. Lejelovens sontring mellem forbedring og vedligeholdelse

Et vigtigt element i lejelovgivningen er sontringen mellem vedligeholdelse og forbedring. Udlejer skal afholde udgifter til vedligeholdelse. Hvis udlejer derimod gennemfører forbedringer på lejemålet, kan udgiften pålægges huslejen i form af forbedringsforhøjelser.

Loven mangler en klar sontring mellem, hvad der regnes for forbedring, og hvad der regnes for vedligehold. Udvalget påpeger, at loven ansporer udlejer til at foretage forbedringer frem for vedligehold i de tilfælde, hvor grænsen er svær at drage. Dette kan være til ugunst for håndværksløsningen, idet forbedring meget ofte er lig med fornyelse og udskiftning frem for anvendelse af håndværksmæssige løsninger.

EKS:

Til eksempel kan nævnes udskiftning af vinduer, hvor indsættelse af termovinduer regnes for en forbedring, hvorimod istandsættelse af eksisterende vinduer regnes for vedligehold. Dette er ikke hensigtsmæssigt. Gamle vinduer med to lag glas eller ét lag glas med forsatsvinduer har mindst lige så god varme- og støjsoleringsevne som termovinduer. Når tilmed æstetiske og miljømæssige faktorer lægges til, er vedligeholdelse af eksisterende vinduer samfundsmæssigt set en mere fornuftig løsning.

Udvalget opfordrer til, at By- og Boligministeriet behandler denne problemstilling.

Der er to mulige veje at gå. For det første kan sontringen mellem forbedring og vedligehold præciseres. Som minimum bør det ikke være muligt automatisk at regne indsættelse af nye bygningsdele som en forbedring. For det andet bør det overvejes, hvorledes lejelovgivningen - gennem fornuftige incitamenter - kan fastholde udlejers forpligtelse til at vedligeholde lejemålet. Hvis en bygning forskriftsmæssigt vedligeholdes, er der mindre brug for større og mere gennemgribende forbedringsarbejder. En større grad af vedligehold giver på længere sigt bedre bygninger til glæde for lejer og ejer.

Dette bør også indgå ved fremlæggelsen af lovforslaget om leje af erhvervslokaler i folketingssamlingen 1998-99.

4. Fagbeskrivelse af en række håndværksfag med tilknytning til bygningskultur og bygningsrestaurering

Udvalget har besluttet at udarbejde en kort fagbeskrivelse af en række håndværk. Fagene er valgt ud fra følgende kriterier:

- om det pågældende håndværk er udviklet gennem flere generationer
- om det i dag inddrages i større eller mindre grad i forbindelse med såvel nybyggeri som ved restaurering af den eksisterende bygningsmasse.

Ifølge kommissoriet skal udvalget identificere de truede håndværksfag. Som tidligere beskrevet har udvalget valgt at fokusere på håndværk med direkte tilknytning til dansk bygningskultur, herunder håndværk i relation til facadeudsmykning og fremstilling af indvendige bygningsdele, inventar samt den

billedkunstneriske udsmykning. Inden for disse fag er visse håndværksydelser i dag svære at få udført.

Udvalget ser den fremtidige udvikling af håndværkselementet i de eksisterende håndværksfag som det væsentligste problem. Tilmed varierer situationen for et håndværksfag meget over tid på grund af svingninger i ordrebeholdningerne. Oprettelsen af et nationalt videntcenter for håndværk, og herigennem satsningen på en øget efterspørgsel som beskrevet i foregående kapitel, er ifølge udvalget et middel til at fremme en positiv udvikling af håndværket.

Desuden foreslås i dette afsnit en række konkrete bud på efteruddannelse, der vil sikre håndværkernes kendskab til truede elementer i deres eget fag. Endelig står de små håndværksfag med specifikke problemer, hvorfor udvalget har foreslået dannelsen af et fælles sekretariat for små fags faglige udvalg samt incitamenter for små fag til at tage elever.

Før gennemgangen af de enkelte fag redegøres for begreberne bygningsrestaurering contra bygningsrenovering.

DEFINITION AF BYGNINGSRESTAURERING CONTRA BYGNINGSRENOVERING

Der er flere bud på, hvad der forstås ved bygningsrestaurering. I forhold til selve håndværket og håndværkeren kan bygningsrestaurering meget groft beskrives som en håndværksmæssig istandsættelse og reparation af eksisterende ældre bygningskonstruktioner og materialer, hvorimod bygningsrenovering typisk går mere radikalt til værks med tendens til udskiftning af bygningsdele frem for reparation.

Restaurering handler derfor først og fremmest om at reparere og istandsætte frem for at skifte ud. Restaurering fordrer dermed særlig håndværksmæssig ekspertise og mere kompetent tilrettelæggelse.

Men uanset om det drejer sig om nybyggeri, bygningsrenovering eller bygningsrestaurering, er udvalget af den opfattelse, at der bør herske større forståelse for anvendelse af håndværksmetoder og genanvendelse af materialer, der har kendetegnet dansk bygningskultur gennem århundreder. Dels ud fra den betragtning, at kulturarven herved bevares, dels ud fra den kendsgerning, at håndværket set i relation til udviklingen af såvel dansk kultur som produktion ikke må glemmes i industrialiseringens og teknologiens hastige udvikling, men tværtimod blive en del af udviklingen.

I følgende afsnit gives en kort fagbeskrivelse af en række håndværk. Oplysningerne om håndværket er bl.a. hentet i *Gamle Danske Håndværk*, G. Nellemann og J. Danielsen, 1971. Der er søgt informationer i *Rapport om håndværkere og bygningsrestaurering*, Fredningsstyrelsen, 1980, i Raadvad-Centret samt ved den mindre undersøgelse blandt ni af de små håndværksfag. Desuden er de omtalte håndværksfags faglige udvalg hørt. For så vidt angår de historiske aspekter omkring de beskrevne fag henvises til *Rapport om bygningsrestaurering*, Fredningsstyrelsen, 1980.

Håndværksfag

Nedenfor anførte håndværksfag er rubriceret efter placering af disses grunduddannelse.

1. Billedskærer
2. Blikkenslager, herunder zink-, kobber-, bly- og skifertækker
3. Brolægger
4. Bronzestøber
5. Bygningsmaler
6. Bygningssnedker
7. Bygningstømrer
8. Glarmester

9. Gørtler og kobbersmed (Metalsmedeuddannelsen)
10. Murer
11. Møbelsnedker
12. Møllebygger
13. Smed
14. Stenhugger - blød- og hårdstenshugger
15. Stukkator
16. Trædrejer
17. Tækkemand.

I beskrivelserne refereres under afsnittene: Beskæftigede i faget / antal virksomheder flere steder til en oversigt over mindre fag. Listen er et register, som Raadvad-Centret har udarbejdet bl.a. på grundlag af de enkelte fags lavsmedlemskaber, telefonbøger, personlige kontakter m.m. Nedenfor anføres registret som håndværkeroversigt.

BILLEDSKÆRER

Fagbeskrivelse

Billedskærerens opgave er skæring af dekorationer i træ.

Primære arbejdsopgaver i dag er kopiering af stilmøbler og antikviteter, kirkeinventar, reparations- og restaureringsarbejder samt lejlighedsvis udførelse af relieffer og skulpturer efter kunstneres forlæg.

Relaterede fag

Møbelsnedker

Uddannelse

I det etablerede uddannelsessystem uddannes der i dag ikke billedskærere i Danmark. Interesserede anbefales at søge deres uddannelse i Sverige eller Tyskland.

Beskæftigede i faget / antal virksomheder

Ifølge billedskærerfagets lærlingevalg er der ca. 10 virksomheder.

Materialer / teknikker

Generelt er der ingen problemer i at fremskaffe egnede materialer.

Udviklingsmuligheder

Ved restaurering indgår faget som en mindre, men betydningsfuld del.

BLIKkensLAGERFAGET / VVS-FAGET

Fagbeskrivelse

Blikkenslagerens opgave har igennem tiderne været dækning og vedligeholdelse af tage med skifer, spån- og metalplader som f.eks. zink og kobber. Desuden udføres og monteres inddækninger, tagrender og nedløbsrør. Blikkenslageren udfører også installationer af gas samt vand, varme og sanitet i bygningerne - heraf det nyere udtryk, VVS-arbejde, som i dag danner basis for uddannelsen af såvel VVS-montører, facade- og tagdækkere som isolatorer m.fl. Typisk bliver ét af områderne et firma- og håndværkerspeciale. Se nedenfor. Tidligere udførte man en del husgeråd som gryder og kedler i blik og kobberplade. Dekorative arbejder i zink og kobber til bygninger hører også til fagets aktiviteter.

Relaterede fag

Fag, der i dag typisk relateres til blikkenslagerfaget, er zink-, kobber- og blytækkere samt skiferdækkere.

Disse fag har et fagligt fundament inden for VVS-uddannelsen. Af andre relaterede fag kan nævnes smedefaget, gørtleren og kobbersmeden samt metaltrykkeren.

Uddannelse

VVS-fagets grunduddannelse foregår på en af landets tekniske skoler og varer 4 år. Uddannelsen er opdelt i en række specialer inden for henholdsvis energi, tag- og facadedækning, ventilation, industrirør og rustfrit arbejde m.m. Uddannelsens fagskoleundervisning er på i alt 60 uger og indeholder en fællesdel på 66 % med undervisning i bl.a. rør-, plade-, svejse- og tagarbejde. Den resterende del anvendes til specialisering inden for materialer og arbejdsopgaver. Uddannelsen afsluttes med aflæggelse af svendeprøve.

Der tilbydes efteruddannelseskurser inden for bl.a. diverse inddækningstyper, herunder materialerne zink, aluminium, kobber og stål, af 1 til 2 ugers varighed.

Inden for efteruddannelse kan desuden nævnes muligheder som oliefyrsteknik og servicemontage.

Beskæftigede i faget / antal virksomheder

Som nævnt er faget delt op i forskellige specialer. Således kan der oplyses følgende: Der er ca. 2.000 autoriserede VVS-virksomheder i Danmark, hvoraf 1.300 er medlem af Dansk VVS. Der er ca. 10.000 faglærte blikkenslagere og VVS-montører i Danmark. Endelig kan det jf. håndværkeroversigten oplyses, at der pr. april 1997 er 8 virksomheder inden for blytækkerfaget.

Materialer / teknikker

Generelt er der ingen problemer i at fremskaffe egnede materialer. Der kan være visse miljøproblemer ved blytækkerbearbejdning.

Udviklingsmuligheder

Specialiseringen efter den fælles uddannelsesdel kan sikre, at der fremover vil være kvalificeret arbejdskraft til rådighed til alle forekommende restaureringsopgaver som ved opgaver i forbindelse med nybyggeri. Blytækkervirksomhederne beror i stor udstrækning på familietraditioner.

BROLÆGGER

Fagbeskrivelse

Brolæggerens arbejde kan i store træk deles op i kørebanelægning og fortovsbelægning. Hertil kommer sætning af kantsten, beton og lignende samt brolægning af torve og pladser, f.eks. efter oplæg fra arkitekt og kunstnere.

Relaterede fag

Anlægsstruktør og anlægsgartner.

Uddannelse

Grunduddannelsen foregår på en af landets tekniske skoler eller et AMU-center - Uddannelse til struktør og brolægger - og varer 3½ til 3¾ år. Inden for det sidste uddannelsesår er der 10 ugers skoleophold. Brolæggerfagskolen i Rødovre er p.t. den eneste skole, der udbyder brolæggerfaget i Danmark. Uddannelsen afsluttes med aflæggelse af svendeprøve.

Derefter kan brolæggeren supplere sin uddannelse med f.eks. efteruddannelse i afsætning, nivellering samt kloakering. Desuden tilbyder Københavns tekniske skoles afdeling i Rødovre efteruddannelseskurser af 2 ugers varighed.

Beskæftigede i faget / antal virksomheder

Ifølge håndværkeroversigten er der pr. april 1997 29 firmaer, der alene er brolæggerfirmaer. 131 virksomheder udfører dog brolæggerarbejde og er godkendt til at uddanne brolæggersvende. Blandt disse er entreprenører og kommuner.

Materialer / teknikker

I stor udstrækning er der inden for branchen et stort genbrug af materialer fra gader og veje, der har fået ny belægning. Dette skyldes ikke umiddelbart mangel på granit, men materialernes høje pris og genanvendelighed. Nye materialer fås i dag typisk fra Portugal.

Udviklingsmuligheder

Beskæftigelsen inden for faget har igennem de sidste år oplevet en positiv udvikling, bl.a. grundet den miljøskabende faktor, der har spillet ind ved ny- og genanlæggelse af pladser og gadeforløb.

BRONZESTØBER

Fagbeskrivelse

Bronzestøberen støber større eller mindre figurer og relieffer i bronze efter kunstneres forlæg/model. Modellen kan være udført i f.eks. gips, ler, voks, plast, træ, polyester - i princippet i ethvert materiale. Af bronzestøberens andre opgaver kan også nævnes reparation og nystøbning af dele af eller hele ældre skulpturer efter afformning. Desuden findes der en række sandstøberier - gørtlere - der bl.a. støber bogstaver. Ligeledes findes en række mindre støberier, der især betjener kunstnere.

Relaterede fag

Bronzestøberens samarbejdspartnere er først og fremmest stukkatøren, der står for modelarbejdet og herefter afformningen. Derudover er det typisk stenhuggere, kobbersmede, billedkunstnere, arkitekter, konservatorer og museer, der står bronzestøberfaget nær. Desuden gørtlere.

Uddannelse

I det etablerede uddannelsessystem findes der i dag ikke nogen speciel bronzestøberuddannelse. Oprindeligt har man været i mesterlære og lært faget i en virksomhed som f.eks. hos en figurformer. I dag findes der en enkelt virksomhed, der lærer nye svende op efter de traditionelle principper. Bronzestøbernes baggrund er generelt meget forskellig.

Beskæftigede / antal virksomheder

Ifølge håndværkeroversigten er der pr. april 1997 16 virksomheder anført under bronzestøberier. Heraf er kun anført én virksomhed, der arbejder efter cire perdue-metoden (voksmetoden). De øvrige anførte beskæftiger sig fortrinsvis med sandstøbning, dvs. gørtlerfaget.

Materialer / teknikker

Råmaterialet er relativt kostbart, og genanvendelse er udbredt.

Udviklingsmuligheder

Branchen beskæftiger kun få, da det er vanskeligt at udøve faget som egentlig erhvervsvirksomhed. Især er støberiet meget afhængigt af restaureringsopgaver, hvor bl.a. statslige bevillinger kan være meget svingende. Også inden for kunstnernes verden er opgavetilgangen svingende. Udviklingsmulighederne kan ligge i en mere langsigtet planlægning af f.eks. statens restaureringsopgaver. Desuden kunne kunstnernes arbejde styrkes i forbindelse med statens 1-procent-regel.

BYGNINGSMALER

Fagbeskrivelse

Bygningsmalerens - eller i daglig tale malerens - arbejde, består hovedsageligt i overfladebehandling af bygningerne både udvendig og indvendig. Malerens typiske redskaber i dag er sprøjtepistol, malerrulle og pensel.

Relaterede fag

Forgylder, dekorationsmaler, vognmaler og skiltemaler.

Uddannelse

Grunduddannelsen foregår på 15 af landets tekniske skoler og varer ca. 3½ år, hvoraf 35 uger foregår på fagskole. Undervisningen rummer elementer som malerteknik, "stil, form og farve" -lære, hvor der bl.a. undervises i sammenhæng mellem værktøj, udstyr, materialer og teknikker, forståelse for håndværkets kulturhistoriske betydning, kendskab til stilarter samt æstetisk sans og kritisk vurdering af arbejdet. Uddannelsen afsluttes med aflæggelse af svendep prøve.

Derefter tilbydes en række efteruddannelseskurser af 1 til 2 ugers varighed inden for ådrings-, marmorerings-, forgyldnings-, skabelon- og stafferingsteknikker samt inden for materialerne limfarve-, kalk- og freskoteknikker.

Derudover tilbydes en videregående uddannelse af knap ét års varighed. Den videregående uddannelse fokuserer på design, form og farve, restaurering samt virksomhedslære.

Beskæftigede / antal virksomheder

Ifølge oplysninger fra Malerforbundet i Danmark, er der i a-kassen registreret ca. 10.000 malersvende. Hertil kommer if. Danske Malermestre ca. 1.500 mestre / virksomheder. Derudover er der et antal ikke-organiserede svende og mestre.

Materialer / teknikker

Igennem tiderne er der arbejdet meget med udviklingen af anvendte materialer og teknikker. De mest udbredte materialer i dag er plast- og alkydmaling. Inden for de sidste år er materialer som bl.a. limfarve og linoliemaling atter ved at vinde indpas.

Udviklingsmuligheder

Ud over ovenfor nævnte muligheder for uddannelse bør der også kunne tilbydes efteruddannelse inden for restaurering af væglærreder, nyfremstilling og opsætning af samme, restaurering af ældre bundbehandlinger, fremstilling og maling med temperafarver samt fremstilling og brug af gamle laktyper.

BYGNINGSSNEDKER

Fagbeskrivelse

En bygnings-snedker og en maskinsnedker ligger fagligt ikke langt fra hinanden. Snedkerens arbejde udføres primært på værkstedet og består af samlings- og beslåningsarbejder af bygningsdele som døre, vinduer, facadeelementer, fast inventar og trapper. En stor del af arbejdet foregår ved forarbejdningsmaskiner som bånd- og rundsav, tykkelseshøvl, afretter, fræser og kelemaskiner (betjenes af maskinsnedkeren) samt en del håndværksmaskiner og håndværktøj.

Relaterede fag

Tømrer, maskinsnedker, møbelsnedker og orgelbygger.

Uddannelse

Snedkerfagets grunduddannelse foregår på en af landets tekniske skoler og varer 3½-3¾ år, hvoraf 50 uger er skoleundervisning, heraf ca. 10 ugers undervisning inden for konstruktionslære, fagtegning,

montageteknik og trætrapper. Uddannelsen afsluttes med aflæggelse af svendeprøve. Derefter kan der tilbydes efteruddannelse inden for bygnings- og vinduesrenovering samt renovering og nedlægning af trægulve.

Beskæftigede / antal virksomheder

I 1997 blev der uddannet 145 bygningsnedkere. If. Træ-industri-Byg er der i dag beskæftiget ca. 4.900 bygningsnedkere. Derudover er der et antal ikke organiserede.

Materialer / teknikker

Gennem de senere år er flere af snedkerens træforarbejdede produkter i stor udstrækning erstattet med præfabrikerede kunststofprodukter.

Udviklingsmuligheder

Ud over de ovenfor nævnte efteruddannelsesstilbud bør der gøres en yderligere indsats inden for restaurering af beslag, glas (herunder udtagning af vinduesglas), udlusningsformer, konsolidering af skadet træ, træopskæring, lagring, limtyper m.m. Desuden bør der kunne tilbydes uddannelse inden for de mere administrative områder som prissætning og arbejdstilrettelæggelse.

BYGNINGSTØMRER

Fagbeskrivelse

Tømrerens arbejde har igennem mange år undergået en stor udvikling, hvor der hele tiden stilles store krav til såvel den udøvende som tilpasningen til det industrialiserede byggeris krav. De opgaver, bygningsstømreren beskæftiger sig med i dag, er typisk opstilling af præfabrikerede træelementer, spær, bagmure, kassetter, bjælkelagselementer, isoleringsarbejde m.m. Kort sagt kan tømreren af i dag næsten beskrives som montagearbejder.

Relaterede fag

Industri-, maskin- og bygningsnedker.

Uddannelse

Tømrerens grunduddannelse varer 3½-3¾ år, hvoraf skoleundervisningen er 45 uger inden for bl.a. matematik, konstruktionsudregning, opsnøring, kunst, kultur, produktudvikling, virksomhedslære mv. Uddannelsen afsluttes med aflæggelse af svendeprøve. Derefter kan der tilbydes efteruddannelse via korte forløb inden for linoliebehandling (impregnering), nye produktionsformer og produkter og metoder.

Beskæftigede / antal virksomheder

I 1997 blev der uddannet 1.385 tømrere. If. Træ-industri-Byg er der i dag beskæftiget ca. 21.100 tømrere. Derudover er der muligvis et antal ikke organiserede.

Materialer / teknikker

Tømmer af en tilstrækkelig god kvalitet, der blandt andet er afhængigt af lagrings- og tørringsgrad.

Udviklingsmuligheder

Ud over de ovenfor nævnte efteruddannelsesstilbud bør der gøres en yderligere indsats inden for bl.a. praktisk restaurering af bindingsværk, tilstandsvurdering af eksisterende tømmer, herunder skadetyper, samt valg af indgreb og restaureringsmetoder. Der bør tilbydes efteruddannelse inden for giftfrie impregneringstyper og overfladebehandling med traditionelle materialer, fugt- og varmeisolering uden plastik, håndhugning af tømmer samt fremstilling af håndkløvede og -huggede tagspån.

GLARMESTER

Fagbeskrivelse

Glarimesterens opgave omfatter ethvert arbejde, der har med glas at gøre, det være sig tilskæring, slibning, polering og hullboring af alle typer glas, montering af enkeltglas og termoruder, fremstilling af blyruder, indramning af billeder, montering af helglasdøre og facader, udskiftning af autoruder samt tildannelse af forsatsrammer og vinduer i aluminium.

Relaterede fag

Forgylde og bygningssnedker.

Uddannelse

Glarimesterens grunduddannelse foregår på teknisk skole i Holbæk og varer i 3½-3¾ år, hvoraf skoleundervisningen er 35 uger. Uddannelsen afsluttes med aflæggelse af svendep prøve.

Derefter kan der tilbydes efteruddannelse af én uges varighed inden for bl.a. fugning, epoxy, aluminium, altanlukning, indramning og limede autoruder.

Beskæftigede / antal virksomheder

Glarimesterlavet i Danmark har ca. 380 medlemmer, der i alt beskæftiger omkring 650 svende og funktionærer samt ca. 120 lærlinge. Derudover er der et antal ikke-organiserede.

Materialer / teknikker

Generelt er der ingen problemer i at fremskaffe egnede materialer.

Udviklingsmuligheder

Antallet af udøvere i faget synes umiddelbart stabil. I henseende til efteruddannelse bør der gøres en indsats for undervisning i gamle glastyper, således at der skabes indsigt i glassets oprindelige fremstilling, materialesammensætning, udtagning, behandling, istandsættelse og genindsætning af gamle ruder. Her tænkes specielt på kirkeruder og blysprøssede ruder.

GØRTLER OG KOBBERSMED

Fagbeskrivelse

Gørtlerens arbejde består hovedsageligt i støbning og reparation af bygnings- og inventardele i messing, kobber og tilsvarende materialer. Fremstilling og reparation af dørgreb og -skilte, kirkebelysning og beslag er en stor del af arbejdet.

Kobbersmeden arbejder med korpusarbejder, som udføres ved valsning, rundning og opdrivning af kobberplader til f.eks. vaser og dekorative udsmykninger på bygningen såvel ind- som udvendigt.

Arbejder med tagdækning, tagrender og nedløbsrør udført i kobber udføres af blikkenslageren.

Relaterede fag

Andre smede og ædelmetalfag (guld og sølv), gravør, metaltrykker, jern- og metalsliber samt bronzestøber og blikkenslager.

Uddannelse

Uddannelse til henholdsvis gørtler og kobbersmed er et uddannelsesspeciale under fællestitlen Metalsmedeuddannelsen.

Uddannelsen varer i fire år, hvoraf skoleundervisningen er 36 uger. De første 20 uger kan gennemføres på en række tekniske skoler, men de sidste 16 uger skal tages på Københavns Tekniske Skole. Under grunduddannelsen undervises der bl.a. i overfladebehandling, slibning og polering, optrækning,

planering og valsning. Uddannelsen afsluttes med aflæggelse af svendep prøve. Derefter kan Metalindustriens Efteruddannelsesudvalg tilbyde en række relevante efteruddannelseskurser af to ugers varighed.

Beskæftigede/antal virksomheder

If. håndværkeroversigten er der pr. april 1997 14 gørtlervirksomheder og 6 kobbersmedevirksomheder.

Materialer/teknikker

Generelt er der ingen problemer i at fremskaffe egnede materialer. Håndværksteknikken har været omtrent uændret igennem de sidste par hundrede år. Dog anvender kobbersmeden i dag hammermaskiner til at forme metallet.

Udviklingsmuligheder

Gørtlere og kobbersmede hører begge til blandt de mindste håndværksfag. På landsplan uddannes der således kun én gørtler om året og én kobbersmed hvert fjerde år. De fleste uddannede arbejder på små værksteder eller nedsætter sig som selvstændige.

MURER

Fagbeskrivelse

Murerens hovedopgave er at opføre vægge i forskellige typer materialer såsom mursten, gasbeton, beton m.m. Ligeledes må mureren kunne pudse og kalke samme, udlægge gulvklinker og opsætte fliser samt udføre terazzoarbejder. Derudover er der en lang række grunddiscipliner, en murer bør kunne varetage.

Relaterede fag

Stenhugger og stukkatør.

Uddannelse

Murerens grunduddannelse varer i 3 år og 5 til 11 måneder, hvoraf skoleundervisningen er 55 uger på teknisk skole. Under grunduddannelsen undervises der bl.a. i byfornyelse og bygningsrestaurering. Uddannelsen afsluttes med aflæggelse af svendep prøve. Derefter kan der tilbydes efteruddannelse af én til to ugers varighed med temaer som almen bygningsrestaurering, murede kupler og hvælv, murede konstruktioner, tagrenovering herunder gavlkonstruktion, byfornyelse og kursus i historisk og nutidig puds.

Beskæftigede / antal virksomheder

If. Specialarbejderforbundet i Danmark er der beskæftiget ca. 9.400 murersvende. Derudover er der muligvis et antal ikke organiserede.

Materialer / teknikker

Generelt er der ingen problemer i at fremskaffe egnede materialer.

Udviklingsmuligheder

Ud over de ovenfor nævnte efteruddannelsesstilbud bør der gøres en specifik indsats for at øge forståelsen for bevaring af ældre murværk, pudslag, puds- og mørteldekorationer, eksempelvis ved reparation, konsolidering og komplettering, herunder bestemmelse af eksisterende pudstyper, tilstandsvurdering m.m. Ligeledes foreslås kurser i tilstandsvurdering, indgreb, materialer og metoder. Endelig foreslås restaurering af murtavl i bindingsværk, herunder efterisolering uden plastmaterialer.

MØBELSNEDKER

Fagbeskrivelse

Møbelsnedkeren fremstiller møbler og inventar, som oftest i mindre serier ud fra traditionelle metoder. Reparation og restaurering, montering af beslagdele, samling og overfladebehandling indgår i arbejdet. I dag har maskinsnedkeren overtaget store dele af møbelsnedkerens arbejde. Reelt arbejder de fleste møbelsnedkere i dag i industrien.

Relaterede fag

Tømrer, bygningsnedker, maskinsnedker og orgelbygger.

Uddannelse

Møbelsnedkerfagets grunduddannelse foregår på en af landets tekniske skoler og varer 31/2-33/4 år, hvoraf 50 uger er skoleundervisning, heraf ca. 10 ugers undervisning i samlede metoder, håndværksmæssig møbelfremstilling, maskin- og lim- og overfladeteknik, maskinbetjening og fagtegning. Uddannelsen afsluttes med aflæggelse af svendep prøve. Derefter kan der tilbydes efteruddannelse i renovering og restaurering af ældre møbler, renovering og restaurering af møbelklassikere, intarsiaarbejde, træteknikker og diverse administrationskurser.

Beskæftigede / antal virksomheder

If. Træ-industri-Byg er der i dag beskæftiget ca. 2.300 møbelsnedkere. Derudover er der muligvis et antal ikke organiserede.

Materialer / teknikker

Generelt er der ikke umiddelbart nogle vanskeligheder i fremskaffelse af egnet materiale. Dog kan der i dag ikke fremskaffes visse ædle træsorter.

Udviklingsmuligheder

For mange nyuddannede er det vanskeligt at starte egen virksomhed. Dette skyldes primært startinvestering af virksomhedens materialelager, jf. ovenfor nævnte.

MØLLEBYGGER

Fagbeskrivelse

Møllebyggerens arbejde omfatter både opførelse af møllebygningen og gangtøjet, herunder udførelse af møllehjul og -vinger, samt ikke mindst justering af de forskellige mølledele, hvad enten de er af træ eller jern. Møllebyggeren skal også kunne udvælge de forskellige træsorter, der indgår i møllens opbygning, og hvis placering er afgørende for møllens funktion. Udførelse af mølledele til industri- og dampmøller er også møllebyggerens opgave.

Relaterede fag

Tømrere.

Uddannelse

I det etablerede uddannelsessystem uddannes der i dag ingen møllebyggere i Danmark. Flertallet af de aktive møllebyggere er tømrere, hvorefter de som svende i møllebyggerfaget har tilegnet sig den fornødne specialkunnen.

Beskæftigede / antal virksomheder

If. håndværkeroversigten er der pr. april 1997 2 møllebyggere.

Materialer / teknikker

Viden om materialer er afgørende for møllebyggeren, der skal kunne anvende de rette træsorter til forskellige dele af møllens maskineri. Kendskab til, hvorledes materialer som træ og jern arbejder sammen i et maskineri, er også afgørende. Den øvrige tildannelse af aksler, hjul, drev og tandhjul udføres med traditionelle samlingsmetoder med tappe og nagler, der kan tåle de rystelser, der opstår under møllens drift.

SMED

Fagbeskrivelse

Smeden i dag har ganske få lighedspunkter med tidligere tiders smede. Fra at være et håndværksfag, hvor forbindelsen mellem hånd og materiale var væsentligt, er faget i dag markant teknologiseret. Smedens arbejde i vor tid er hovedsageligt svejseformer af forskellig art, plade- og profiljernsarbejde, rørarbejde m.m.

Relaterede fag

Dele af VVS-området.

Uddannelse

Grunduddannelsen for smede tager 4 år, hvoraf skoleperioden udgør 55 uger. Uddannelsen afsluttes ved aflæggelse af svendep prøve. Der er 10 specialer under smedeuddannelsen: klejnsmed, plade- og konstruktionssmed, grovsmed, bygnings- og landbrugssmed, industrirørsmed, rustfast klejnsmed, svejser, VVS-rørsmed, ventilationssmed og skibsmontør.

Beskæftigede / antal virksomheder

If. håndværkeroversigten er der pr. april 1997 1 essesmed. Det kan være vanskeligt at oplyse, hvor mange smede der egentlig er inden for de forskellige grene af smedebranchen. Derudover er der et antal ikke-organiserede.

Udviklingsmuligheder

Faget i dag fremstår i store træk som et service- og montagefag. Under Metalindustriens Efteruddannelsesudvalg udbydes en del kurser, som også inddrager traditionelle teknikker.

STENHUGGER

Fagbeskrivelse

Stenhuggeren bearbejder natursten efter fagbeskrivelser, tegninger og modeller. Frembringelserne kan være dekorative stenarbejder eller nyttebetonede produkter som f.eks. kajdæksten. Stenhuggerens materialer er forskellige typer granit og marmor samt lim-, kalk- og sandsten.

Relaterede fag

Murer, stukkatør og billedhugger.

Uddannelse

Stenhuggerens grunduddannelse varer i 4 år, hvoraf 50 uger er skoleundervisning. Områdefag i skoleundervisningen er fag som bygningshistorie og restaureringsteknik. Endvidere indgår restaurering som en væsentlig del af undervisningen i samtlige specialefag. Uddannelsen afsluttes med svendep prøve inden for såvel blødstens- som hårdstenshugning. En reel efteruddannelse udbydes ikke i dag.

Beskæftigede / antal virksomheder

If. håndværkeroversigten er der 13 virksomheder der beskæftiger sig med stenhuggerfaget.

Materialer / teknikker

Umiddelbart ingen problemer. For så vidt angår teknikker, gøres der i dag stor brug af moderne værktøj - elektriske og trykdrevne hamre, mejsler, skæremaskiner, stensave og polérmaskiner.

Udviklingsmuligheder

En væsentlig del af stenhuggerens arbejde i dag består i at restaurere og reparere tidligere tiders stenhuggerarbejder, især arbejder udført i sandsten.

I lyset af den reelle mangel på efteruddannelses tilbud bør der gøres en yderligere indsats inden for uddannelse af emner som

- tilstandsvurdering af ældre sandstensarbejder - herunder vurdering af generelle indgreb - restaureringsforslag, plan for arbejdet, forebyggende indgreb samt vedligeholdelse af sandsten
- afformning, afstøbning m.m. i gips
- rekonstruktion, komplettering m.m. i model
- materialelære, stentyper, naturlig nedbrydning, fugt og saltpåvirkninger m.m.
- fagets historiske arbejdsmetoder og værktøjer.

STUKKATØR

Fagbeskrivelse

Stukkatorfaget indeholder i dag det samme, som da faget opstod i 1870'erne, og kan kort beskrives som udførelse af modeller og forme i gips. Modellerne udføres efter tegning ved hjælp af skabeloner.

Formene udføres efter modellerne, og i disse kan der støbes med gips eller kunststen.

Faget repræsenteres i bygningerne ved facadearbejder (hovedgesims, balustrader, vindues- og dørindfatninger m.m.), indvendigt i forbindelse med gesimser, rosetter, friser, ornamentter, vægbeklædning og pudsarbejder i forskellige materialer, herunder kunstmarmor. Endelig udfører stukkatoren figurafstøbninger efter forlæg fra kunstner eller eksisterende kunstværk.

Relaterede fag

Murer og stenhugger.

Uddannelse

Stukkatorens grunduddannelse varer i 3³/₄ år, hvoraf 35 uger er skoleundervisning, der til dels foregår i virksomheden, da der ikke er fastansatte lærere på teknisk skole, hvor uddannelsen typisk ville være udbudt. Områdefag i skoleundervisningen er fag som bygningshistorie og restaureringsteknik.

Endvidere indgår restaurering som en væsentlig del af undervisningen i samtlige specialefag. Der uddannes én lærling pr. år. En reel efteruddannelse udbydes ikke i dag.

Beskæftigede / antal virksomheder

If. håndværkeroversigten beskæftiger 9 virksomheder sig med stukkatorarbejde.

Materialer / teknikker

Umiddelbart ingen problemer.

Udviklingsmuligheder

Udviklingsmulighederne ville forbedres af en mere langsigtet planlægning af f.eks. statens restaureringsopgaver.

TRÆDREJER

Fagbeskrivelse

Trædrejer-processen er i dag stærkt industrialiseret. På helautomatiske drejebænke masseproduceres møbeldele, legetøj m.m. Ved siden af denne industri eksisterer der nogle få egentlige håndværksdrejerværksteder, primært i form af én-mandsværksteder. Her drejes typisk unika, prototyper med henblik på industrien, brugskunst samt "udskiftningsdele" til møbler og bygninger.

Relaterede fag

Bygnings-, møbel- og maskinsnedker.

Uddannelse

Første del af grunduddannelsen er fælles med maskinsnedkeruddannelsen. Uddannelsen varer i 3 år og 10 måneder, hvoraf 45 uger er skoleuddannelse. Skoleuddannelsen for trædrejerspecialet tages på Skive tekniske skole. Her læres den egentlige hånddrejningsteknik. Industridrejningen læres i løbet af praktiktiden. P.t. udbydes ingen efteruddannelse.

Beskæftigede / antal virksomheder

If. håndværksoversigten er der pr. april 1997 30 trædrejervirksomheder. Det kan ikke oplyses, hvor mange deraf der kun er hånddrejere, og hvor mange der kun beskæftiger sig med industridrejning.

Materialer / teknikker

En markant industrialisering af faget.

TÆKKEMAND

Fagbeskrivelse

Tækkemandens job er at tække tage med rør.

Uddannelse

I det etablerede uddannelsessystem findes der ikke en egentlig grunduddannelse for tækkemænd. I dag foregår oplæringen til tækkemand ved, at den kommende tækkemand starter med at udføre simpelt arbejde i forbindelse med tækningen. Senere læres de vanskeligere detaljer ved stråtaget som udformning af tagskæg, grater, skotrender, kviste og afvalmninger. Oplæringstiden varierer, men er typisk 3 til 5 år. Som følge af denne oplæringsform overføres egnstypiske metoder og stilarter til den nye tækkemand.

Beskæftigede / antal virksomheder

If. håndværkeroversigten er der pr. april 1997 60 virksomheder beskæftiget med faget.

Udviklingsmuligheder

Beskæftigelsen i faget synes at være inde i en stabil udvikling. Tækkemændene bør dog kunne tilbydes en uddannelse - herunder efteruddannelse af nuværende tækkere - hvor der bør undervises i materialevalg, egnskarakteristika, udførelsesmetoder, brandsikring, bygningsbevaring og økonomi.

5. Sammenfatning af udvalgets ideer og forslag

HÅNDVÆRKET SOM EN DEL AF FREMTIDEN

Det er udvalgets vision at styrke håndværkets rolle i dansk byggeri: Gennem synliggørelse og formidling af dokumenterede fordele ved at satse på håndværk i både produktions- og serviceleddet skal holdningen til håndværk påvirkes, så efterspørgslen efter håndværks-ydelser sikres og gerne øges. Overordnet skal den trend, hvorefter det er naturligt at satse på kvalitet, styrkes.

Håndværket kan tilføre det industrialiserede og informationsteknologiske samfund kvaliteter som kontinuitet, fordybelse, omhu og sans for materialer. En satsning på at øge efterspørgslen er den bedste måde at sikre håndværket på. Det sikrer både store og små fag og holder liv i de fag, der ellers måtte blive truet.

ET NATIONALT VIDENCENTER FOR HÅNDVÆRK

Der skal oprettes ét nationalt videncenter for håndværk. Hertil knyttes værksteder.

Videncentrets mission skal være at medvirke til en øget og stabil efterspørgsel på håndværksydelser. Kerneopgaverne skal være oplysning, rådgivning, formidling, forskning og dokumentation.

Videncentret skal primært henvende sig til håndværkere og andre i byggebranchen. I forbindelse med markedsføring af håndværkets fordele skal bredere målgrupper defineres.

Videncentret skal have en stab på 15 medarbejdere:

- 1 leder.
- 5 medarbejdere med erfaring og solid viden om håndværksløsninger til at varetage opgaverne med oplysning, rådgivning og formidling. De skal skabe respekt i byggebranchen om videncentrets rådgivning og tillid til centrets oplysningsvirksomhed.
- 2 medarbejdere til markedsføring af og oplysning om fordele ved håndværksløsninger.
- 1 medarbejder med IT-kundskaber, der kan varetage opbygningen af en database over udførte håndværksarbejder samt tilrettelægge videncentrets brug af Internettet.
- 1 medarbejder til at skabe overblik over uddannelsesmuligheder for håndværksfag og tilrettelægge videncentrets kurser.
- 2 medarbejdere med forsknings- og udviklingsbaseret indsigt i håndværk. De skal kunne varetage udviklingsopgaver og indgå i forskningsopgaver også uden for centret.
- 1 medarbejder med økonomisk indsigt til at udarbejde alternative beregningsmodeller til brug for projekteringen af nybyggeri og restaureringsopgaver.
- 2 administrative medarbejdere.

Det nationale videncenter for håndværk bør herudover etablere fire til seks værksteder, der skal dække de store håndværksfag inden for byggeriet. Et træværksted, et metalværksted, et murerværksted og et malerværksted er minimum. Værkstederne skal sikre, at videncentret for håndværk også bliver et "kunnen-center". Værkstederne tænkes bemandede med én erfaren håndværker pr. værksted, der skal kunne opbygge et netværk til relevante kilder inden for brancherne, indsamle materialer, etablere eksempelsamlinger, referencesamlinger og kunne udføre holdbarhedsprøver mv.

Videncentret skal altså bemandede med 15 mand til anslået 9 mio. kr. (løn og drift). Hertil kommer 4-6 håndværkere på værkstederne til 2,4 til 3,6 mio. kr. Husleje sættes skønsmæssigt til 1 mio. kr. Den årlige drift af centret anslås dermed til mellem 11,4 mio. kr. og 12,6 mio. kr.

Det er helt centralt, at videncentret får mulighed for at være udfarende i forhold til de beskrevne opgaver. Derfor foreslår udvalget, at der afsættes 3 mio. kr. årligt til projekter.

Derved bliver finansieringsbehovet ca. 16 mio. kr. årligt. Hertil kommer etableringsudgifter.

Udvalget tager ikke stilling til den geografiske placering af et nationalt videncenter.

ABONNEMENT PÅ HÅNDVÆRKSTILSYN

Der bør oprettes en ordning, hvorunder husejere kan abonnere på et periodisk håndværkstilsyn. En sådan abonnementsordning skal knyttes til videncentret, men som en selvstændig organisation. En abonnementsordning kunne indledningsvis omfatte fredede bygninger. Hvis den på længere sigt også skal inddrage andre bygninger, skal den kunne fungere på markedets præmisser. I starten er der dog behov for offentlig støtte. Den kunne etableres ved, at det offentlige gav tilskud i forhold til antallet af abonnenter.

ERHVERVSUDDANNELSERNE

Det er udvalgets opfattelse, at den praktiske indlæring og øvelse er et uomgængeligt element i håndværksuddannelserne. Der bør lægges vægt på arbejdet med håndværktøjet. Derved kan håndværkselementet i håndværksuddannelserne styrkes.

For at styrke de små håndværksfags udviklingsmuligheder skal der etableres et fællessekretariat for de små fags faglige udvalg og efteruddannelsesudvalg, finansieret af Undervisningsministeriet.

Der må desuden skabes incitamenter for de små fag til at tage elever. Derfor skal der etableres en "stipendieordning" til finansiering af elevlønnen til elever i små fag. Stipendieordningen kan etableres af fagets udøvere og brugere. Det kunne f.eks. ske i fondsregi. Midler fra Arbejdsgivernes Elevrefusion (AER) kunne indgå i stipendieordningen.

EFTER-VIDEREUDDANNELSE

Udvalget foreslår, at der oprettes efter-videreuddannelse for svende af længere varighed.

Efter-videreuddannelse skal give eleverne mulighed for at anvende traditionelle metoder for at opøve såvel tekniske færdigheder som æstetisk forståelse for emnet og faget.

ARKITEKT- OG BYGNINGSINGENIØRUDDANNELSERNE

Hvis arkitekter og ingeniører generelt bliver mere bevidste om alternative håndværksløsninger i forbindelse med nybyggeri, ville efterspørgslen efter håndværksydelse stige og kvaliteten i dansk bygningskultur øges og bevares.

De egentlige bygningsarkitekter og bygningsingeniører bør have grundlæggende kendskab til håndværk. Derfor bør mindst seks måneders håndværkserfaring indgå i optagelseskriterierne til uddannelserne. Såfremt det ikke er muligt at rekruttere et tilstrækkeligt antal studerende via et sådant optagelseskrav, skal seks måneders håndværkspraksis indgå som en obligatorisk praktikperiode før første dels studium.

DESIGNUDDANNELSERNE

Håndværksfagene skal præge udviklingen af dansk design inden for relevante områder. Men meget design hviler på håndværksmæssige færdigheder.

Det gælder for designere som for håndværkere, at det er en styrke at kunne kombinere elementer fra traditionen med det moderne.

Udvalget finder, at håndværkselementet skal indgå som parameter i den evaluering af designuddannelserne, der skal gennemføres i foråret 1999.

OPRETTELSE AF EN FIGURHUGGERSKOLE

Udvalget foreslår oprettelsen af en Figurhuggerskole under Det Kgl. Danske Kunstakademis Billedkunstskoler.

Indtil 1973 havde billedhuggerskolen og dermed Kunstakademiet det overordnede kunstneriske ansvar for genhugning af vores skulpturelle arv. Siden da har ingen institution med et overordnet forskningsmæssigt sigte haft ansvaret for den kunstneriske autoritet på dette område.

SKATTEFORHOLD

De høje skatter på arbejdskraft og moms udgør barrierer for efterspørgslen efter håndværksydelser.

En skatteomlægning væk fra en så intens beskatning af arbejdskraft vil derfor styrke håndværkets afsætningsmulighed.

En oplagt måde at genoprette balancen mellem de arbejdskraftintensive ydelser og den industrielle produktion på, vil være at sænke moms på serviceydelser. Udvalget anbefaler regeringen, at Danmark tilslutter sig Europakommissionens forslag om, at EU-landene i en periode kan afprøve gevinsterne ved lavere moms på håndværksydelser.

GENERATIONSSKIFTE

Staten bør etablere en finansieringsordning, hvor det skulle være muligt for købere af mindre håndværksvirksomheder at få adgang til lån på rimelige vilkår til at finansiere købet.

ADMINISTRATIVE BYRDER

Bestræbelserne på at minimere mindre virksomheders administrative byrder bør intensiveres. Der bør udvikles et koncept for etablering af erhvervsservicetilbud, hvor mindre virksomheder kan få varetaget deres administrative funktioner på almindelige forretningsmæssige vilkår.

LEJELOVEN

Udvalget opfordrer til, at By- og Boligministeriet skaber en klarere sondring mellem forbedring og vedligehold.

I dag er der i loven indbygget et incitament for udlejer til at foretage forbedringer - det vil i praksis sige fornyelse og udskiftning - frem for vedligehold i de tilfælde, hvor grænsen er svær at drage. Det er til ugunst for efterspørgslen på håndværksydelser.

Dette bør indgå i fremtidige revisioner af lejeloven.

Bilag 1: Udvalgets nedsættelse og sammensætning

Kulturministeren og miljø- og energiministerens nedsatte den 12. december 1997 udvalget til sikring af traditionelle håndværk. Udvalget skulle aflevere en handlingsplan den 1. juni 1998 til by- og boligministeren, kulturministeren, miljø- og energiministeren og undervisningsministeren. På grund af regeringsomdannelsen den 20. marts blev udvalgets arbejde forlænget til 1. oktober 1998.

Udvalget har holdt 13 møder og én intern konference med deltagelse af indbudte håndværkere og arkitekter.

UDVALGETS SAMMENSÆTNING

Elsebeth Gerner Nielsen (formand), udpeget af kulturministeren, trådte ud af udvalget ved regeringsomdannelsen den 20. marts 1998. Der blev ikke udpeget et ny medlem.

Kontorchef Ane Buch, Håndværksrådet (næstformand), udpeget af erhvervsministeren. Efter regeringsomdannelsen overtog Ane Buch formandshvervet.

Museumsinspektør Gudrun Gormsen, Skive Museum, udpeget af forskningsministeren.

Møbelarkitekt Tyge Axel Holm, udpeget af undervisningsministeren.

Uddannelseskonsulent Flemming Jensen, SiD, udpeget af boligministeren.

Formand for Danske Malermestre, Klaus Bonde Larsen, udpeget af erhvervsministeren.

Bevaringschef Jørgen Nordqvist, Nationalmusset, udpeget af kulturministeren.

Professor Bjørn Nørgaard, udpeget af miljø- og energiministeren.

MF Børge Bakholt, udpeget af arbejdsministeren, deltog indtil sin død i udvalgets arbejde. Arbejdsministeren har ikke udpeget et nyt medlem.

SEKRETARIAT

Bygningskonstruktør Jørn Andreasen, Skov- og Naturstyrelsen

Fuldmægtig Per Gade, Kulturministeriet

Arkitekt M.A.A. Susanne Havning, Slots- og Ejendomsstyrelsen

Specialkonsulent Anne Kamper, Undervisningsministeriet.

Bilag 2: Udvalgets kommissorium

10. september 1997

HÅNDVÆRKETS BETYDNING...

Med udviklingen af det industrialiserede samfund har de traditionelle håndværk inden for byggeriet fået en stadig mindre betydning i produktionen og i dagligdagen.

Dermed er der sket et tab af kvalitet. Det ofte mere fordelagtige i at genbruge materialer og vedligeholde oprindelige bygningsdele frem for at udskifte dem er blevet nedtonet. Godt håndværk skaber kvalitet i hverdagen og i det miljø, som vi færdes i til daglig. Derigennem er håndværket også afgørende for yderligere skabertrang og dermed for et samfund i vækst og forandring.

Miljø- og energiminister Svend Auken har over for Folketinget i maj 1997 i forbindelse med besvarelsen af spørgsmål fra Miljø- og Planlægningsudvalget i tilknytning til Folketingets behandling af bygningsfredningsloven tilkendegivet:

"at der med baggrund i hidtidige overvejelser mv. bør igangsættes et konkretiserende udvalgsarbejde med henblik på, at det sikres, at der til stadighed findes de håndværksmæssige færdigheder og den nødvendige information om restaureringsmetoder og lign., som er en forudsætning for en lodig varetagelse af de bygningskulturelle hensyn."

Sideløbende hermed har kulturminister Ebbe Lundgaard foreslået, at det skal vurderes, hvordan det står til med "Det Gode Håndværk". Temaerne for arbejdet skal bl.a. koncentrere sig om:

"håndværkets kulturbærende funktion og betydning for kulturarven, håndværkets samspil med den skabende kunst og håndværkets rolle i industri- og informationsfundet."

Der er således brug for i samarbejde med relevante organisationer mv. og på tværs af de relevante ministerier at få belyst håndværkets rolle i fremtiden. Håndværket skal ikke ses som en forældet arbejdsform, men som et uddannelsesmæssigt, fagligt og produktionsmæssigt potentiale, som peger fremad.

For at sikre den løbende idéudvikling og inspiration til arbejdet tilrettelægges en seminarække for et idéforum med repræsentanter for alle de institutioner, interesser mv., som kan være relevante.

På den baggrund finder miljø- og energiministeren, kulturministeren, boligministeren og undervisningsministeren, at der skal nedsættes et arbejdsudvalg af "ikke-embedsmænd", som skal udarbejde en konkret handlingsplan med henblik på en samlet og koordineret indsats i forhold til en sikring af håndværkets rolle.

Miljø- og energiministeren, kulturministeren, boligministeren og undervisningsministeren, arbejdsministeren, forskningsministeren og erhvervsministeren udpeger hver især et medlem til arbejdsudvalget, som har bredt kendskab til det enkelte ministerområde og indsigt i og synspunkter på de fremtidige udfordringer, der vil gælde i forhold til en udvikling af håndværket. Erhvervsministeren udpeger dog efter aftale med Håndværksrådet to medlemmer til udvalget.

Med henblik på sekretariatsbetjeningen af arbejdsudvalget udpeger miljø- og energiministeren, kulturministeren, boligministeren og undervisningsministeren endvidere fra deres respektive ministerier en person, som kan indgå i sekretariatet. Arbejdsministeren, forskningsministeren og erhvervsministeren udpeger fra deres respektive ministerier en person, der kan virke som ministeriets kontaktperson i sekretariatet.

Arbejdsudvalget skal kunne nedsætte underudvalg og inddrage særligt sagkyndige til belysning af særlige problemstillinger.

Arbejdsudvalget kan i fornødent omfang støtte sig til tidligere udvalgsbetænkninger mv.

Som formand for udvalget udpeges Elsebeth Gerner Nielsen.

Arbejdsudvalget skal bl.a. undersøge mulighederne for etableringen af et Nationalt Videntcenter for Håndværk - bl.a. med baggrund i Raadvad Centrets virksomhed. Videntcentrets rolle i forhold til videnopbygning og videnformidling til håndværkere, bygherrer, rådgivere og private husejere skal samtidig belyses. Udvalget vil også skulle se på, hvordan håndværk og industriel produktion bedre kan spille sammen.

Arbejdsudvalget afleverer senest juni 1998 et forslag til handlingsplan for en styrket indsats i forhold til sikringen af de traditionelle håndværk.

Arbejdsudvalget skal i særlig grad fokusere på håndværket inden for byggeriet og håndværk i tilknytning til det bygningsmæssige, men udvalget kan også i sit arbejde inddrage problemstillinger vedrørende håndværk som bogbindere og papirmagere, der har betydning for bevaring af kulturarven. Udvalget kan i den forbindelse eventuelt supplere udvalgsarbejdet med den fornødne sagkundskab.

På denne baggrund anmodes udvalget således om:

At identificere de håndværksfag, hvis overlevelse er særligt truet.

At vurdere håndværksfagernes rolle ved sikring af en fremadrettet produktionsform, der i højere grad er bæredygtig og har kvalitet som baggrund for en fortsat udvikling af velfærdsstaten.

At stille forslag om, hvorledes en styrket videnopbygning, dokumentation og forskning omkring de traditionelle håndværk kan sikres og udbygges.

At stille forslag om, hvorledes formidling af viden om de traditionelle håndværk kan sikres i relation til det etablerede uddannelses- og efteruddannelsessystem, men også bredt til borgere og virksomheder.

At stille forslag om, hvordan man bedst muligt kan understøtte og styrke håndværksuddannelser på ikke mindst de tekniske skoler i forhold til den fremtidige bevarelse af dansk bygningskultur. De tekniske skoler skal i den forbindelse betragtes som helt centrale for udviklingen af de lokalt forankrede bygningshåndværk.

At stille forslag til, hvordan efteruddannelsesaktiviteterne bedst muligt kan bidrage til en styrkelse af det traditionelle håndværk.

At stille forslag om, hvordan der sikres en mulighed for at etablere regionale aktiviteter eller samarbejde mellem eksisterende regionale aktiviteter.

At stille forslag om, hvorledes den danske indsats kan kombineres med den tilsvarende indsats på et europæisk plan.

At komme med forslag til, hvorledes et "Nationalt Videncenter for Håndværk" kan realiseres, herunder at vurdere det formålstjenlige i at samle indsatsen i ét større center, eller som et samarbejde mellem flere aktiviteter inden for et "center uden mure".

Med særlig vægt på de traditionelle håndværksfag knyttet til den danske bygningskultur og med baggrund i Raadvad, Nordisk Center til bevarelse af Håndværk, at komme med forslag til, hvordan der kan udfyldes et behov for en institution, med et egentligt fagmiljø til varetagelse af videnopbygning, dokumentation, forskning samt formidling vedrørende bevaringen af dansk bygningskultur. Herunder at vurdere de alternativer der foreligger for en videreførelse og videreudvikling af de funktioner, som Raadvad-centret har i dag i forhold til et "Nationalt Videncenter for Håndværk".

At stille forslag om finansiering og organisering af et center som beskrevet ovenfor.